

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

**TREBALL FINAL DE GRAU EN
MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

**Evolució del joc tradicional al carrer en
Vilafranca des de la segona meitat de
segle XX fins l'actualitat.**

Nom de l'alumna: **Marta Bernad López**

Nom del tutor de TFG: **Miguel Juan Ortells Roca**

Àrea de Coneixement: **Història de l'Educació**

Curs acadèmic: **2019/2020**

ÍNDIX:

1.	RESUM.....	1
2.	JUSTIFICACIÓ DEL TEMA:.....	1
2.1.	METODOLOGIA:.....	2
3.	MARC TEÒRIC:.....	3
3.1.	Definició de joc:	3
3.2.	Característiques del joc:	4
3.3.	Competències bàsiques que es desenvolupen en el joc.	4
3.4.	Classificació dels jocs.....	5
3.5.	Beneficis del joc a l'aire lliure:	6
3.6.	Concepte de generació:.....	7
4.	CONTEXT:	7
4.1.	CONTEXT GEOGRÀFIC:	7
4.2.	CONTEXT HISTÒRIC:.....	8
4.2.1.	1ª generació: (1940-1959):	8
4.2.2.	2ª generació (1960-1979)	10
4.2.3.	3ª generació (1980-1999):	13
4.2.4.	4ª generació (2000-2015)	15
4.2.5.	5ª generació, l'actual:.....	17
5.	RESULTATS:.....	19
6.	CONCLUSIONS:	21
7.	BIBLIOGRAFIA:.....	24
8.	ANNEX:	27
8.1.	Annex 1: Dossier de jocs tradicionals vilafranquins.....	27
8.2.	Annex 2: Respostes del qüestionari.....	44
8.3.	Annex 3: Entrevistes.....	53
8.4.	Addenda: Explicació de diversos jocs realitzada per Elisa	72
8.5.	Annex 4:	96
8.6.	Annex 5:	97
8.7.	Annex 6:	98
8.8.	Annex 7	99
8.9.	Annex 8:	99
8.10.	Annex 9: Gràfiques dels resultats del qüestionari:	100

Agraïments:

En primer lloc agrair al meu tutor pel suport que m'ha donat i per haver actuat com a guia en aquest procés. En segon lloc agrair a les persones entrevistades pel seu temps i dedicació: Nati, Lola, Rosa, Juan, Araceli, Mª Jesús, Toni, Jaime, Román, Geles, Javier, Mª Carmen, Pablo, Marta, Pablo i Vicent. També vull fer un agraïment per a Amadeo, Pilar i Elisa per ajudar-me en l'explicació de diversos jocs. A més a més d'agrair a tot el poble que ha realitzat el qüestionari.

Per últim, només espere que aquest treball pugui estar vigent sempre i que en el futur es pugui seguir investigant sobre el joc que es juga al carrer de Vilafranca, perquè això implicarà que en la posteritat els carrers seguiran plens de xiquets jugant i que haurem guanyat la batalla contra el despoblament.

1. RESUM

L'objectiu del present treball es basa en la recopilació dels jocs tradicionals jugats als carrers de Vilafranca des de la segona meitat del segle XX fins l'actualitat per a la posterior anàlisi al voltant de l'evolució que han tingut. La investigació s'ha dut a terme, per una banda, a través d'històries de vida i d'un qüestionari passat a la població preguntant pels diferents jocs que practicaven en la seua infància recopilant un total de 160 mostres dividides en 5 generacions, i per l'altra la documentació de fonts objectives sobre la clau d'estudi, el joc. A més de la contextualització del moment històric en el que ha viscut cada generació. Els resultats de la investigació han mostrat com ha evolucionat el joc tradicional en diferents aspectes com el tipus de joc que s'elegeix en cada generació, el temps que es dedica en cada període i la diferenciació en l'elecció per gènere. També es pot apreciar que, a pesar de que diversos jocs tradicionals han deixat de jugar-se, es continua jugant al carrer als jocs populars.

Paraules clau: Segle XX, joc tradicional, joc, Vilafranca.

2. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA:

El joc és una activitat inherent a l'ésser humà, en totes les civilitzacions i moments històrics ha estat present. Els infants dediquen la major part del seu temps a jugar. Com deia Ortega, 1990 "*Jugar no és estudiar ni treballar, però jugant, el xiquet aprèn a conèixer i a comprendre el món social que l'envolta*" (p.21) Per tant, Jugar permet als xiquets interactuar amb els seus iguals, desenrotllant la capacitat de socialitzar, aprenent valors humans i ètics orientats a la seua formació integral i al consegüent desenvolupament intel·lectual. A més, l'acció motriu connatural del joc aporta beneficis en el desenrotllament sensoriomotor i la coordinació del xiquet.

A més a més, si el joc es desenvolupa en una zona a l'aire lliure, en contacte amb la natura, segons diversos estudis, aporta beneficis al desenrotllament de diferents àrees dels xiquets, així com millora la salut. Jugar al carrer en llibertat, explorant i descobrint l'entorn més pròxim, afavoreix l'autonomia i la independència en els xiquets millorant l'autoconfiança fent obtinga seguretat en si mateix.

La idiosincràsia urbanística de Vilafranca permet als xiquets jugar al carrer sense córrer riscos. Per tant, poden jugar en llibertat, explorant i descobrint l'entorn més pròxim, afavorint-los l'autonomia i la independència, millorant l'autoconfiança. A pesar de l'èxode rural, el poble segueix tenint xiquets que l'exploren, que juguen pels seus carrers.

A través del joc es poden aprendre regles socials, tradicions i costum, per tant es pot considerar una mena de senya d'identitat d'un poble. Cada població té jocs tradicionals diferents, amb regles distintes i formes de jugar peculiars. A més, a mesura que es van transformant els temps i es produeixen canvis, la forma de jugar o el joc que es practica evoluciona. Per consegüent, la finalitat d'aquesta investigació és detallar i recopilar els diferents jocs tradicionals que s'han jugat al llarg de cada generació en Vilafranca des de la segona meitat del segle XX fins a l'actualitat amb l'objectiu, per una banda que es quede constància en un recopilatori (annex1) per tal de donar a conèixer, de la manera més detallada possible, els jocs tradicionals que s'han jugat a Vilafranca en les últimes set dècades i per l'altra, poder observar i analitzar la seua evolució al llarg del temps. Per examinar el procés de canvi que han tingut els jocs he analitzat el context en el què s'ha desenvolupat cadascun. Així doncs, els paràmetres estudiats han estat el temps que es dedica en cada generació a jugar, el gènere dels participants de cada tipus d'activitat en cada període, i les mesures d'inclusió aplicades als jocs que juguen xiquets de diferents edats o condicions.

2.1. METODOLOGIA:

A causa de les circumstàncies generades per la pandèmia mundial de la COVID-19, i el pertinent confinament, m'he vist obligada a fer tota la investigació en línia. Fet que ha influït tant en la bibliografia consultada, com en la tècnica d'investigació.

Per tal d'extraure la màxima informació possible, i per tant, fer una anàlisi més exhaustiva, he utilitzat una metodologia d'investigació mixta. Per un costat la recerca de fonts d'informació objectives tant del context històric analitzat com de l'objecte d'estudi, el joc. Per altre, per obtenir informació subjectiva dels jocs que es practiquen en cada generació he realitzat una enquesta anònima, amb un total de 160 mostres (annex 1), on s'ha preguntat a la gent pels jocs que jugaven al carrer quan eren xiquets. Aquestes mostres representen el 7,27% de la població total de Vilafranca.

La finalitat del qüestionari és obtenir informació sobre la societat amb la qual es treballa, sobre les variables objecte d'una recerca o avaluació. Consisteix en un conjunt de preguntes sobre els fets i aspectes que interessen en una investigació. La principal diferència amb l'entrevista resideix en la poca relació directa dels subjectes amb la persona que els aplica, per tant aquesta eina resulta molt útil per a la recollida de dades de difícil accessibilitat per la distància o dispersió dels subjectes als quals interessa considerar. (García Muñoz, 2003) .Per tant, a causa de les circumstàncies abans esmenades, he considerat que aquesta era la millor opció. Tot i que, al fer-lo de forma telemàtica, no s'inclouen tantes preguntes ni tan detallades com m'haguera agradat si les haguera realitzat en persona, ja que introduir preguntes específiques podia portar problemes de comprensió als participants i obtenir dades errònies, a més a més, fent-lo simple he considerat

que podia aplegar a un major nombre de persones i que totes pogueren entendre'l i contestar-lo. Mitjanant aquesta tècnica, les persones enquestades no segueixen cap criteri equilibrador definit (ni per edat, ni per sexe, ni per generació).

Per poder aprofundir més en algun aspecte he realitzat una investigació paral·lela al qüestionari, mitjançant les "històries de vida" a quatre persones de cada generació (annex 2). Les històries de vida són una tècnica d'investigació qualitativa de caràcter biogràfic que consisteix en l'anàlisi i transcripció del relat que realitza una persona sobre els esdeveniments i les vivències més destacats. (Martín, 1995).

3. MARC TEÒRIC:

3.1. Definició de joc:

Trobar una definició que englobe totes les característiques del joc i contemple les diferents definicions des de les diverses àrees que l'estudien (psicologia, sociologia, pedagogia, l'antropologia...) és impossible.

Etimològicament el terme joc deriva del llatí "*iocum*", acció de jugar, diversió, broma. L'arrel de la paraula evidencia que el joc és "diversió". Tanmateix, segons la *RAE* és: "acció i efecte de jugar per entreteniment. Exercici recreatiu o de competició sotmès a regles, i en el qual es guanya o es perd"

Aquestes definicions són força amples, per tant, s'inclouen a continuació les reflexions dels autors més representatius:

"El joc és una activitat multidimensional que s'ajusta a les necessitats d'incertesa, diversió, exercici, activitat col·lectiva que té l'ésser humà." (Lagardera, 1996)

El joc és una activitat que es caracteritza per ser lliure, ja que ningú ens obliga a jugar, és una activitat voluntària, separada de la realitat, de la vida quotidiana; incerta, pel fet que la conclusió del joc no està determinada, el dubte fomenta la participació en ell, improductiva, i no obstant reglamentada, ja que té lleis precises i arbitràries, i fictícia, una realitat secundària en la qual s'està jugant on la fantasia és l'element principal. (Caillois, 1986).

"El joc és una activitat generadora de plaer que no es realitza amb una finalitat exterior a aquesta, sinó per si mateixa." (Rüssel, 1970, 1985, p.13).

A més, entenem per joc tradicional aquell que es transmet de generació en generació de forma oral, típica d'una zona o regió, i que es realitza sense la intervenció de joguets tecnològicament complicats, ja solament és necessari per a jugar el cos propi o els recursos que es troben en la natura.

3.2. Característiques del joc:

El joc és innat, es dóna en totes les cultures i els xiquets no necessiten una explicació prèvia de com jugar. (Navarro, 2010). A més, el joc afavoreix el procés socialitzador, els ensenya a relacionar-se i cooperar amb els altres, desenvolupant hàbits de cooperació, convivència i treball en equip. (García, 2000), també desenvolupa en les persones habilitats físiques, cognitives i socioafectives. (Sánchez, 2005).

Per altra banda, Huizinga (1938), considera que els nens poden aprendre les tradicions, costums, normes socials i la cultura a través del joc. És per aquest motiu pel qual en les diferents cultures els jocs canvien. Així mateix, Urie Bronfenbrenner (1979) afirma que el desenvolupament de l'individu es condiona a través dels diferents ambients en què es desenvolupa i que influeixen en el seu desenvolupament cognitiu, moral i relacional. A més, manifesta que hi ha una correspondència entre l'entorn en què viuen els xiquets i els jocs que aquests practiquen. Tanmateix, en ell és recrea la societat en què vivim, i són els diferents jocs en què participen els nens els que ajuden a fer que assumisquen un rol de gènere, la qual cosa va tenir una importància decisiva en el seu futur com a adults. (Sanchez,2005).

3.3. Competències bàsiques que es desenvolupen en el joc.

Competències bàsiques que es desenvolupen per mitjà del joc i que s'inclouen en l'ordenació curricular de l'etapa d'educació primària, establerta en el Decret 142/2007, són:

- **La competència en el coneixement i la interacció amb el món físic:** el desenvolupament d'aquesta competència comporta l'obtenció de la capacitat per a interpretar la informació que es rep del món, per a prendre decisions i desenvolupar-se amb autonomia i iniciativa personal en diferents àmbits, a més facilita la comprensió de les relacions entre les societats i el seu entorn i com fer un ús responsable dels recursos naturals, tenint cura del medi ambient.
- **La competència de l'autonomia i iniciativa personal:** el desenrotllament d'aquesta competència suposa adquirir la consciència i aplicació d'un conjunt de valors i actituds personals interrelacionades, com la responsabilitat, la perseverança, el coneixement de si mateix i l'autoestima, la creativitat, l'autocrítica, el control emocional, la capacitat de triar, de calcular riscos, d'assumir-los i d'afrontar els problemes.
- **La competència social i ciutadana:** fa referència a la capacitat per relacionar-se amb les altres persones en diferents contextos expressant les idees pròpies, comprnent el punt de vista de la resta, aprenent a valorar tant els interessos individuals com els de grup per participar de manera activa i democràtica en la vida social i cívica.

3.4. Classificació dels jocs

Els jocs es poden classificar atenent a diversos criteris:

Blázquez (1986) proposa la següent distribució:

- En funció dels *participants*, el joc es pot realitzar de forma individual, en grup, o en parelles, que poden ser simètriques o asimètriques en relació amb el company. Dins dels jocs en grup s'estableixen diferents tipus de relacions entre els participants:
 - Competitives: on l'objectiu principal és guanyar al contrincant
 - Cooperatives: és aquell en el que es necessiten els uns als altres per a poder realitzar una tasca correctament.
- D'acord amb *l'energia emprada*, pot ser una activitat molt activa, activa, d'intensitat mitjana o de poca intensitat.
- En funció del *tipus de moviment* poden ser: joc de carrera, de salts, llançaments, de lluita, d'equilibri, de coordinació o sensorials.

Piaget (1946) classifica els jocs en funció del desenvolupament cognitiu* del xiquet en:

- *Joc d'acció*, aquest tipus de joc manca de regles i es realitzen pel plaer que s'obté de l'acció en si mateixa. Joc característic de l'estadi sensoriomotor (de 0 a 2 anys).
- *Joc de construcció*, que es basen en la manipulació d'objectes en la finalitat de crear alguna cosa. Joc al qual juguen en tots els estadis de desenvolupament fins als 12 anys.
- *Joc simbòlic* en el qual el xiquet simula o imita situacions de la vida real, posant-se en la situació d'altres persones. Característic de l'etapa de desenvolupament preoperacional (de 2 a 6 anys).
- *Joc amb regles* en els quals tots els participants han de conèixer assumir i respectar les regles pautades. Tipus de joc al qual juguen els xiquets que es trobem en la fase de les operacions concretes (dels 6 als 12 anys).

Caillois (1986) proposa la següent classificació dels jocs atenent a un doble eix:

En el primer eix trobem:

- *Paidia*: activitats relacionades a la diversió, amb improvisació, plenes de fantasia.
- *Ludus*: activitats amb dificultat per arribar al resultat final, comporten enginy, habilitat, destresa, paciència. Tenen regles més complexes.

*Jean Piaget divideix en quatre etapes el desenvolupament cognitiu dels xiquets: sensoriomotor (0 a 2 anys), preoperacional (2 a 6 anys), operacions concretes (6 a 12 anys) i operacions formals (12 o més anys).

En el segon eix divideix en 4 categories segons l'estructura dels jocs:

- *Agon* (competència): Són els jocs que apareixen com un enfrontament amb l'objectiu de guanyar al rival. Aquest tipus de jocs requereix entrenament, disciplina i perseverança. Exemples: futbol o bàsquet.
- *Alea* (sort): En aquests els participants tracten d'eixir afavorits pel destí trobant-se en igualtat absoluta de condicions enfront de la sort. És l'atzar, com per exemple els daus.
- *Mimicry* (simulacre): El subjecte juga a creure o fer creure als altres que és diferent de si mateix. La simulació d'una segona realitat, el fer "com sí". Exemples: la representació teatral i la interpretació dramàtica.
- *Ilinx* (vertigen): Reuneix els jocs que consisteixen en un intent de distorsionar per un instant l'estabilitat, és a dir, els jugadors busquen estar atordits provocant la desfiguració de la percepció de la realitat amb brusquedat. Exemple: donar voltes o fer voltejades.

3.5. Beneficis del joc a l'aire lliure:

"La necessitat humana de la naturalesa està vinculada no solament a l'explotació material del medi ambient, sinó també a la influència de la natura en el nostre benestar emocional, estètic, cognitiu i inclús en el desenvolupament espiritual". (Kellert i Wilson, 1993, p.42)

Diferents autors han investigat sobre els beneficis de jugar a l'aire lliure i les conseqüències de no fer-lo, destacant Louv qui va encunyar el terme en 2005 de trastorn per dèficit de natura (TDN) que deriva de la falta de naturalesa en els infants i comporta efectes negatius en la salut. Tot i que, aquest trastorn no està definit en cap manual de medicina patològica.

Jugar en la naturalesa desenvolupa la capacitat creativa i resolutiva implementant el desenrotllament intel·lectual i emocional (Kellert, 2005). A més, alguns estudis afirmen que afavoreix l'autonomia i la independència en els xiquets millorant l'autoconfiança fent que el xiquet adquirisca seguretat en si mateix. En concret, una investigació realitzada per la universitat autònoma de Madrid ha demostrat que el contacte amb la natura (de forma prolongada o residencial) fa que els infants presenten menys estrès psicològic, és a dir, que hi ha una correlació entre la natura i l'estrès. Hi ha dades empíriques que mostren que el contacte amb la naturalesa influeix en el benestar psicològic i emocional, així com, sobre les capacitats intel·lectuals dels xiquets. (Corraliza i Collado, 2011.)

Altres investigacions demostren que el contacte amb la natura pot tindre beneficis per a la salut, destacant un correcte funcionament dels sistemes endocrins, nerviós i immunitari, un millor desenrotllament sensoriomotor i major desenvolupament del moviment, prevenint l'obesitat infantil. També s'ha comprovat que el contacte amb la natura pot tindre beneficis en l'aparell respiratori millorant la falta d'aire produïda per l'asma. (Rodríguez, I. 2014).

3.6. Concepte de generació:

Les mostres del estudi estan dividides en cinc generacions, cada vint anys. Tanmateix, primerament hem de tindre en compte que considerem per "generació". Segons la RAE:

“Generació”:

5. f. Conjunt de persones que, havent nascut en dates pròximes i rebuda educació i influxos culturals i socials semblants, adopten una actitud en certa manera comuna en l'àmbit del pensament o de la creació.

Octavio Paz (1994) considera que“(...) la generació és un grup de joves de la mateixa edat, nascuts en la mateixa classe social, en el mateix país, lectors dels mateixos llibre i posseïts per les mateixes passions (...)” (p.99).

4. CONTEXT:

4.1. CONTEXT GEOGRÀFIC:

El context en el qual està basada l'anàlisi és la població de Vilafranca, que se situa a l'interior nord-oest de Castell, a 1125 metres sobre el nivell del mar.

Oficialment (segons les DTH de la Generalitat Valenciana) pertany a l'Alt Maestrat, funcionalment pertany a la comarca dels Ports, albergant la seu de la mancomunitat (entitat jurídica que presta els seus serveis a onze poblacions de la comarca) en el municipi. A més, durant la tota seua història ha transcorregut unida a la comarca dels Ports. Aquest municipi conta de 2200 habitants censats el darrer any. Aquesta xifra ha anat disminuint exponencialment en els últims anys, a causa de la contínua despoblació que sofreixen les zones rurals. (annex 4)

Vilafranca té un clima mediterrani d'interior, d'hiverns llargs i freds. La temperatura mitjana anual és de 10,5°C, sent gener el mes més gelat amb una mitja de 2,9 °C i agost el més càlid amb 19,5 °C de mitjana.

Com a principal font d'ingressos trobem la indústria tèxtil, i en menor mesura, la ramaderia i l'agricultura. Durant el segle XX van estar actives més indústries (annex 5), entre les que van destacar: la fàbrica de calces de *Julio Monfort*, fàbrica de faixes *Vicente Escuder i Querol*, fàbrica de mitges i roba interior *Celestino Aznar* -actualment amb el nom de *Marie Claire*- que va obrir les portes en abril 1907 i hui en dia és la font principal dels ingressos i la sustentació del poble. Presentment, també segueix activa la fàbrica de faixes *Vicente Escuder i Querol*. En altres sectors també van destacar el moli de farina d'*Emilio Centelles* i el taller d'ebenisteria i fusteria *Joaquin Fabregat*.

4.2. CONTEXT HISTÒRIC:

Per poder analitzar l'evolució dels jocs, primerament s'ha d'estudiar el context en el qual cada generació ha crescut i els consegüents canvis socials, polítics, econòmics i demogràfics que hi ha hagut al llarg de les diferents generacions fins a l'actualitat.

4.2.1. 1ª generació: (1940-1959):

Després del triomf dels nacionals en la Guerra Civil (1936-1939), el general Francisco Franco va imposar una dictadura militar en tota Espanya. Aquest règim dictatorial es va estendre entre 1939 i 1975, quan va morir el dictador. Francisco Franco Bahamonde va aglutinar tots els poders de l'Estat en una sola persona: ell. "Cabdill d'Espanya per la Gràcia de Déu" – frase que es trobava en les monedes, envoltant la seua efígie -, Generalíssim dels exèrcits, Cap nacional del Partit Únic, el Moviment Nacional. Com apunta Antonio Viñao Frago (2014), el mateix règim franquista es va autoqualificar d'"estat totalitari", "democràcia orgànica" i "dictadura constituent o de desenvolupament", tot i que els grups polítics oposats al règim el qualificaven de "dictadura militar i eclesiàstica de caràcter tradicional "o una forma feixista de dominació". Les bases ideològiques del règim es basaven en l'autoritarisme, el nacionalisme, el catolicisme, l'antiliberalisme i l'anticomunisme. Aquest règim va rebre el nom de "Franquisme". (Gómez-Guillamón, s.f.)

La llei Moyano, que regulava l'educació instaurada en 1857, va quedar vigent durant la dictadura. En l'article 2 es dictamina que el primer fonament de l'educació és la doctrina cristiana i l'ensenyament de la història sagrada. A més, s'ensenyarà escriptura, gramàtica i ortografia castellana, així com principis d'aritmètica. Per l'article 5 es decreta una educació diferenciada per a xiquets i xiquetes, pel qual es reemplacen per a les xiquetes les nocions en *agricultura, indústria i comerç*, per nocions *d'higiene domèstica i tasques pròpies del sexe*. Així mateix, les classes estaran diferenciada per gèneres. En l'article 7 s'estableix que l'educació serà obligatòria dels 6 fins als 9 anys. Una volta instaurada la dictadura aquests articles segueixen vigents, però es decreta que tota l'educació ha de girar entorn dels preceptes de la religió: l'amor per la pàtria, i la família com a eix vertebrador de la vida espanyola, amb la dona com a garantia de benestar familiar i al servei de l'home i els fills. Pel que fa a l'ensenyament de l'educació física -que es fa servir com a transmissor de la ideologia- es diferencien els continguts didàctics ensenyats en funció del gènere, les xiquetes realitzen pràctiques esportives gimnàstiques i danses que impliquen moviments més delicats i suaus. Les activitats físiques es realitzava amb l'objectiu que estiguessen en bon estat de salut per a poder tindre una descendència òptima (Zagalaz, 2001). Pel que fa als xiquets realitzen pràctiques esportives més agressives, amb l'objectiu de donar-los una formació paramilitar que els prepararà per al servei militar obligatori. (Coterón, 2012). En la modificació de la llei del 17 de juliol de 1945, per l'article 18, s'estableix l'educació obligatòria dels 6 als 12 anys.

Després de la guerra, i recentment instaurat el règim, la vida al poble era igual que a la resta del país: un país arruïnat per la guerra. La fam i l'escassetat de recursos constituïen la realitat de la major part de la població. Per aquest motiu, els xiquets, a una edat primerenca -als 9 anys quan acabaven l'escola- començaven a treballar per poder ajudar en l'economia familiar. Molts ho feien als masos, habitatges que tenien molta població en aquest període històric, ajudant amb el ramat, l'hort o qualsevol feina que sorgira. Altres xiquetes treballaven cuidant dels infants adinerats del poble ("les passejadores"). Molts altres xiquets van treballar en alguna de les fàbriques del poble. Com apunta Nati: "*ni sabíem que els plàtans eren grocs, ni el xocolate marró ni la llet blanca*" fent referència a pobresa i la fam que va passar.

En aquesta època, el contacte de la gent amb la ciutat més propera, Castelló, no era habitual, i per a desplaçar-se s'utilitzava el "cotxe correu", autobús de línia que unia la ciutat amb el poble i que passava per tots els municipis que hi ha pel camí, i que actualment segueix donant servei.

Jocs:

Els xiquets i les xiquetes que jugaven en aquesta època són els nascuts entre el 1930 i 1949, per tant avui en dia tenen entre 71 i 90 anys.

Cal destacar, que aquesta generació va passar la seua infància en un món sense automòbils, ni avions, televisió, ordinadors, electrodomèstics ni antibiòtics. Amb uns nivells de vida bastant inferiors als més baixos de hui en dia. En el seu conjunt, van viure en un context social tan diferent de l'actual que pràcticament es pot dir que han viscut en dues societats, dos països, o el que és el mateix, han viscut pràcticament una vivència d'emigrants, sense moure's del lloc. (Tezanos, 1984)

Durant aquest període els xiquets jugaven a jocs que no necessitaven joguets ni materials, o utilitzaven el que tenien a l'abast per a crear-los. Araceli recorda com es feien les vaixelles per poder jugar: "*ens fèiem plats per a jugar amb el fang que agarràvem de la cova de ruta*".

Es diferencien bastant els jocs als que juguen els xiquets i les xiquetes: respecte als practicats per elles trobem jocs en rotllana, assegudes al terra i amb cançons com poden ser **tres pedretes** o **pis pissiganya**. També juguen a saltar a la **corda** o al **sale**. Per altra banda, els xiquets jugaven a jocs que impliquen una acció motriu més elevada, com són **doli**, **marro**, **a la una anda la mula**, **joc calent**, **quiet** i **faba**. També juguen a jocs com: **corretgeta** o **navajeta**

Normalment els xiquets i les xiquetes solen jugar per separat però de vegades podien jugar a **la roda de sant Miquel**, a **l'hort de ma tia sabonera**, **anem a l'hort de san agustí**, a **pot pot** o a **tres pamets** tots junts.

Cal destacar que, no tots els xiquets podien jugar conjuntament, ja que molts d'ells després de l'escola se n'anaven als masos on estaven solament amb germans i algun xiquet del mas veí. Un dels jocs al que recorrien per entretenir-se, mentre estaven amb el ramat, era el de **moricos**, que consisteix a llançar pedres i aconseguir empomar-les en el dors de la mà sense que caiga cap.

Una tradició que recorda Lola era:

“per carnestoltes jugar a “canterets”. Mos assentàvem en rogle i ens passàvem un “topí” “cante” o “pexerull” (recipients de test que contenen líquids) hasta que se mos caie en terra i se trencave. Antes d’aquest dia assenyalat, es guardaven tots els recipients que s’havien anat trencant en casa”.

També ha explicat que anaven a la serradora del poble i jugaven a gronxar-se pujats a un extrem i l'altre d'un cabiró de fusta. Com si fóra un gronxador. Altra tradició que recorda Elisa és jugar en un gronxador que es feien nugant una corda al sostre els dies de la matança. Mentre es gronxaven cantaven una melodia.

Elisa reconeix que: *“tots estos jocs els jugàvem després de la guerra en els anys 40, 50 i 60. Els apreníem dels pares i de vore com els majors jugaven al carrer. Abans com no hi havia tele, ni la gent eixia dels pobles, els jocs es passaven de generació en generació. Aquests ja el jugàven els nostres pares, avis besavis...”*

4.2.2. 2ª generació (1960-1979)

Aquesta època és considerada com “tardo-franquisme”, l'última fase de règim franquista, la compresa entre 1959 i 1975, i comença quan els símptomes de la decadència física i intel·lectual van ser evidents. El dictador no controlava l'acció política ni als seus ministres. En 1969 es troben exemples d'aquesta debilitat: la designació de Joan Carles de Borbó com a successor en el cap de l'estat a títol de rei al mes de juliol, i el nomenament d'un nou govern a finals d'octubre. (Sánchez, 2015).

Pel que fa a l'educació, a l'abril de 1964 s'havia aprovat una modificació de la Llei Moyano establint-se la duració de l'educació fins als 14 anys. Anys després, El 4 d'agost de 1970, apareix La *Llei General d'Educació* (LGE), promulgada pel ministre José Luis Villar Palasí. Va ser la primera llei espanyola que contemplà l'educació per a tots, i la primera llei en parlar d'“educació especial”. Tot i això, aquesta llei utilitza un model segregador per tractar-la, aplicant el principi d'exclusió escolaritzant als “deficients i inadaptats”—forma de referir-se al subgrup que trobava dificultats en l'aprenentatge- en centres especials separats de l'educació ordinària. A més a més, deixa de ser obligatòria la separació per sexe en les aules. Aquesta llei va instaurar l'Educació General Bàsica (EGB) dels 6 als 14 anys. Posteriorment, l'alumne podia accedir al Batxillerat Unificat Polivalent (BUP), o a la Formació Professional (FP), que acabaven d'establir. Amb aquesta nova llei es va canviar tot el sistema educatiu, des de l'educació preescolar fins a la universitària. En una ordre extraordinària s'inclou l'Educació Física dins de l'àrea d'Expressió Dinàmica, ja que no estava contemplada anteriorment.

El 20 de novembre de 1975 va morir Francisco Franco, i el 22 d'aquest mateix mes Juan Carlos I de Borbó, es proclama rei d'Espanya, instaurant, novament, la monarquia parlamentària que hui en dia tenim. El rei va confirmar com a president del govern Arias Navarro tal com el règim Franquista havia acordat, després que en 1973 ETA (Euskadi ta Askatasuna) cometés un atemptat mortal contra Luis Carrero Blanco, el que haguera president del govern. El rei, per falta d'entesa, li exigeix a Navarro la seua dimissió l'1 de juliol de 1976. Després d'aquest president, es va posar al cap del govern a Adolfo Suárez. El 15 de juny de 1977 es van dur a terme les primeres eleccions democràtiques després de la guerra civil amb un 78,83% de participació, resultant guanyador el partit de Suárez, la *Unión de Centro Democrático* (UCD) amb majoria simple.

Amb la mort del general, el govern, amb la voluntat expressa d'evidenciar la vessant democratitzadora demandada pel poble espanyol, emprèn una sèrie de reformes parcials pels drets de família i la igualtat entre els gèneres, com és la despenalització de l'adulteri o l'establiment de la majoria d'edat per a tots dos sexes en els 18. Amb l'arribada de la Constitució en 1978 canvia realment el marc legal en referència a la discriminació per gèneres amb l'article 148, decretant la igualtat entre els espanyols sense distinció per raó de sexe o de naixement. La família tradicional, entesa com al matrimoni efectuat sota les premisses catòliques més la descendència dintre d'aquest, començava a transformar-se, canviant els imperatius morals catòlics pels d'igualtat, justícia i llibertat dins d'un estat definit com a "aconfessional". (Cabrejas, 2004)

En els 60 s'expandeix la televisió, començant a canviar el món i el que es podia observar d'aquest. Tot i que la primera emissió de TVE va ser el 28 d'octubre de 1954, no es popularitza fins als anys 60 i 70. Toni recorda que: "*quan no jugava al carrer, mirava la televisió, si feien alguna cosa, perquè s'ha de pensar que sols hi havia 2 cadenes que no emetien a totes les hores del dia.*"

Els anys seixanta portaven un aire nou a Espanya on la mini falda de Mary Quant reivindicava un nou tipus de dona, per consegüent, l'empresa de calces del poble decideix canviar-li el nom a "Marie Claire", nom de dona francesa, amb la finalitat de refrescar l'empresa i donar-li un nom més modernitzat. Aquesta decisió va catapultar les vendes aplegant en els anys setanta a publicitar-se en la televisió baix el lema de "*Marie Claire, Marie Claire un panty para cada mujer*". Aquest fet frena, mínimament, l'èxode rural que estava produint-se en Espanya. El nombre d'habitants en Vilafranca cau lleugerament en la dècada dels seixanta, tot i que en 1970 es manté estable per un temps, donant pas a una caiguda d'habitants important. (Annex 4)

En 1978 en Todolella comença el que serà la senya d'identitat d'una comarca unida, l'*Aplec dels Ports*. Unida contra el despoblament, en un crit reivindicatiu que proclama la necessitat de tenir les mateixes garanties que la resta de la població. L'*aplec* apareix per la necessitat de tornar a tindre una identitat lingüística i cultural pròpia, després de la centralització produïda durant el període

franquista. Tots els pobles de l'interior nord de Castelló es troben dins del marc geogràfic castellanitzat del "Maestrazgo" per tant es manifesta la voluntat que Els Ports aparega en el mapa.

En 1979 se celebren les primeres eleccions municipals després de la dictadura, resultant guanyador el partit que presidia en l'estat (UCD) i es posa al cap de l'alcaldia Jaime Vives, qui baix les seues dues legislatures inaugura en 1981 el poliesportiu, lloc pel qual passaran tots els xiquets del poble en algun moment de la seua vida a jugar, sobretot en hivern pel fred que fa al carrer.

El sector automobilístic en aquestes dues dècades comença a comercialitzar més cotxes en Espanya, tot i que cal diferenciar entre els 60 i els 70, ja que en la segona es posen en circulació un nombre de cotxes més elevat. Aquesta circulació en Vilafranca no resulta un problema perquè els xiquets puguen continuar jugant als carrers com si ho va ser en poblacions amb un major nombre d'habitants. En 1974 en Vilafranca hi havien registrats un total de 514 vehicles (annex 6).

En aquest període, durant la seua primera infantesa els xiquets en Vilafranca anaven a les monges de la consolació. En l'EGB a partir dels anys 70 es realitzen les classes sense diferenciar-se pel gènere.

Jocs:

Els xiquets que van jugar en aquesta època van nàixer entre 1950 i 1969, per tant hui en dia tenen entre 51 i 70 anys.

Pel que fa als jocs que es juguen en aquest moment, un dels més repetits és el **marro**, on tots els xiquets del poble anaven a la plaça a jugar, com explica un home de 68 anys:

"Marro: eren dos equips, elegits a "xafo" el que pagava ocupava tota la plaça i l'altre equip estava en la acera de la plaça des del col·legi de les monges al carreró de caragol (allí estava a salvo). L'equip que estava a la acera tenie que eixir, tocar el pany d'enfront (des de ca patiràs a casa del guit) i tornar sense que l'agarraren, esquivant als contraris que van a per tu. Al tocar-te se diu "marro" i estàs presoner agarrat a la canal de Donya Conxa fent una cadena, se va marrant fins que se toque a l'últim i se canvie de camp i torne a començar la partida. Per salvar als companys, un de l'equip tenia que passar i tocar a algú de la cadena que estan en la canal se diu "desmarro" i continue la partida estant tots salvats."

Un altre joc és **carpetones**, un home de 65 anys explica així el joc:

"Carpetones, se hacían con cartas de baraja. Se plegaba cada carta de forma que quedaba un cuadrado. Se ponían en un círculo y con una suela de goma de zapatilla se intentaban sacar los carpetones del círculo. Había que tener cuidado porque podías eliminar el (los) contrario (s), matándolo, si a lo largo de la partida le podías pegar."

També es jugava a **tres navios en el mar**, així ho apunta un dona de 67 anys que ha respost el qüestionari: *“El què mes mos agradave, quant a l'estiu no teníem classes, ere eixir per la nit, en el bocadillo, i jugar a tres navíos en el mar. Però a les 11 hores, a casa.”*

Una dona de 55 anys recorda el joc que més li agradava:

*“El **pot-pot**. En un pot de llauna ple de pedres (tancat) el tiràvem per les escales del portalet de sant Roc. El que pagava baixava a buscar-lo i mentrestant els altres s'amagaven. Després havia de buscar-los. Quan trobaves algú dies: pot-pot per.....Marta. I així fins que trobaves a tots. Mentrestant si algú tocava el pot i se salvava tornaves a pagar.”*

Una dona de 52 anys explica com jugava: a la **goma**.

“Consisteix en comprar 4 metros de goma d'uns 2cm en una merceria i unir les dos puntes, 2 persones l'estiren per darrere del seu cos i les altres ,una a una, la salten ficant cada volta més dificultat (canviant l'altura, enrotllant per les cames...), Mentre canten una cançó. Poden jugar tantes persones com s'estime oportú.”

Un home de 54 anys conta que jugava a: **Tella**, en soles de sabates se traien cromos d'un quadrat. També jugàvem a **Gua**, en xivetes a col·locar-les en un foradet que fèiem a terra”.

També es jugava a **pilota a mà**, **doli**, a saltar a la corda, al **sale**, o a **passeta**.

4.2.3. 3ª generació (1980-1999):

Amb l'arribada dels anys vuitanta la societat espanyola, amb la recentment estrenada democràcia, viu una època d'il·lusió i esperança. L'aparició de l'anomenada “movida” evidencia un canvi en la societat. Aquest moviment contracultural va ocasionar una explosió de creativitat que va fer de la transgressió una senya d'identitat. La “movida” va emplenar de modernitat, primer Madrid, i després la resta de l'estat (Pérez, 2014). En els 80 començarà a desenvolupar-se la tecnologia, comercialitzant-se els “Walkman” i el “Discman”. Mentre que en els 90 naixien els primers telèfons mòbils, tot i això en 1995 solament el 2% dels espanyols tenia un. Aquest any també apareixen els primers mp3 i a l'any següent els DVDs.

Tot i això, la dècada dels 80 i 90 es veu entelada per l'acció d'ETA. Aquesta banda durant els anys que vas estar en actiu es va cobrar la vida de 829 persones, sent aquestes dues dècades les més exacerbades. En 1997 el poble espanyol es manifesta en el que es coneix com a “manos blancas” contra els assassinats d'ETA, i més concretament reclamant la llibertat de Miguel Angel Blanco, regidor del PP en Érmua, un poble de Biscaia, que finalment van acabar assassinant.

Algun dels fets més destacats d'aquest període són:

El 1981 va dimitir Adolfo Suárez. Mentre es produïen les votacions en el congrés dels diputats per a elegir com a successor al nou president Calvo Sotelo, es va intentar dur a terme un cop d'Estat dirigit pel coronel Antonio Tejero. Aquest colp, anomenat 23-F, va fracassar. També en 1981 es legisla la reforma del Codi Civil per a adequar-lo a la situació en la qual es trobava el matrimoni per la recent instauració de la Constitució. La reforma regula la qüestió del divorci equiparant la normativa espanyola a la d'altres estats europeus. En qualsevol cas, la despenalització del divorci dona peu a la formació de diferents tipus de famílies. (Cabrejas,2004)

El 1982, el PSOE guanya les eleccions per majoria absoluta. En l'àmbit de l'educació en 1985 s'aprova la Llei Orgànica de Dret a l'Educació (LODE) per la qual el Ministeri d'Educació comença a donar-li més importància a l'activitat física elaborant un Pla d'extensió de l'Educació Física a l'EGB. Aquesta llei educativa va ser derogada l'any 1990 i substituïda per la Llei Orgànica d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE), que suposa un punt d'inflexió pel que fa a l'educació física, ja que apareix de manera explícita en els objectius d'etapa educativa. En l'Objectiu i), s'exposa que s'haurà de desenvolupar en els alumnes la capacitat d' "*Utilitzar l'educació física i l'esport per afavorir el desenvolupament personal*".

Aquest mateix any, en 1982, es celebra en Espanya el mundial de futbol. L'elecció de fer-lo en aquest país ve donava per l'ímpetu donat al futbol en les últimes dècades en aquest territori i per l'aperturisme després de la dictadura.

El 1992 marcaria un abans i un després en la història moderna espanyola. Els jocs olímpics van constatar que en aquest país es podia albergar un esdeveniment internacional d'aquesta envergadura. Aquest any, també es va inaugurar l'AVE Sevilla-Madrid, modernitzant les infraestructures de transport del país. A més també es va realitzar l'exposició universal de Sevilla. Aquests actes van portar un desenvolupament important del sector del turisme.

Amb el primer govern de Felipe González, el 12 de juny de 1985 es va signar el Tractat d'Adhesió a les Comunitats Europees. L'1 de gener de 1986 Espanya es converteix en un país membre de la Unió Europea amb ple dret de la CEE.

D'altra banda, la societat espanyola viu el que es considera la segona transició demogràfica, a causa, entre altres, per la caiguda de la taxa de natalitat (annex 8), l'increment de famílies monoparentals i la disminució de la taxa de mortalitat degut a dels avanços en medicina. Com a conseqüència, la societat espanyola envellaix seguint el mateix patró que les societats occidentals en un període de temps curt. (Cabrejas, 2004) Aquest fet, sumat a la crisi econòmica en què es troba immers l'estat, en Vilafranca es tradueix en el principi de la caiguda d'habitants i la consegüent despoblació (annex 4) En la dècada dels 80 es perden més de 500 habitants.

En 1992 en Vilafranca es forma el grup d'animació i teatre "La Xalera" que, per mitjà de les seues accions, ha portat la cultura del teatre al poble, creant en 1999 el festival de representacions "Capsigrany" amb l'objectiu d'apropar el teatre als pobles d'interior, els quals no disposen de les mateixes oportunitats per l'aïllament territorial.

Jocs:

La generació que va jugar en aquesta època va nèixer entre 1970 i 1981, per tant, en l'actualitat tenen entre 31 i 50 anys.

En aquest període es continua jugant a **tres navíos en el mar**, a **marro**, a **xapes**, o a **xurro va**. També, sobretot les xiquetes, a la **goma** i saltar a la corda. A més, es practiquen diferents jocs amb bales com són **xiva**, **gua** o a **moretes**.

Un home de 42 anys recorda com jugava a les **xapes**:

"Fèiem equips de futbol en xapes. Cadascú tenie un equip i retallàvem la cara dels jugadors dels cromos de futbol i les apegàvem en plastelina a les xapes. Dibuixàvem un camp de futbol en tiza i fèiem les porteries en caixes de sabates i la pilota ere un dau. Fèiem el mateix en els cromos de ciclistes en les xapes. Dibuixàvem en tiza una carretera prou gran al carrer i si t'eixies de la pista ere com si hagueres caigut i tornaves a la sortida. Les xapes les manejàvem pegant-li en el dit."

4.2.4. 4ª generació (2000-2015)

El canvi de segle porta implícita una revolució tecnològica emmarcada en un procés de transformacions en diferents àrees: en l'àmbit de l'eficiència i producció en el sector primari i secundari, ja que a mesura que es van desenvolupant l'àrea científica-tecnològica disminueix, progressivament, la part de treball muscular realitzat per persones, substituint les eines simples per màquines automatitzades que augmenten la productivitat. Aquest canvi també ha afectat en l'organització i la interacció social, el que involucra variacions substancials en relació amb la cultura, en la manera de viure de l'ésser humà, en les costums, etc. (Anderson i Daza, 2007) Aquest canvis en la interacció social es donen, entre altres, arran del llançaments del primers mòbils intel·ligents. En 2007 *Apple* trau a la venda el primer *Iphone*. En 2009 apareix l'aplicació mòbil més utilitzada, el *Whatsapp*, convertint-se en el nou mitjà de comunicació entre persones. L'any següent, apareixen els primers mòbils tàctils. Aquests fets, sumat a l'ús d'Internet que ha crescut exponencialment des dels seus inicis, passant d'un 5% en l'any 2000 a un 80% en l'any 2019, (annex 9) han donant com a resultat una generació marcada per l'era tecnològica.

Per altra banda, aquests canvis en l'àmbit de l'educació suposen una alteració del paradigma en el mode de concebre la docència i en la forma que es duu a terme el procés d'ensenyament

aprenentatge, substituint l'ensenyament tradicional per les TIC. A més a més, en Espanya, entre en vigència la Llei Orgànica de Millora de la Qualitat Educativa LOMQUE, aprovada en 2013, dividint les àrees en troncats i específiques agregant, entre altres, l'educació física com una "assignatura específica" a cada un dels cursos.

Alguns dels fets destacats d'aquesta època són:

Els atemptats de l'11 de setembre (11S) de 2001, van ser una sèrie de quatre atacs realitzats per la xarxa de *Jihadistes Al Qaeda* en els Estats Units i que van deixar 2996 morts. Per a realitzar els atacs van segrestar 4 avions. Dos d'aquests van impactar contra les torres bessones de *World Trade Center* afonant els dos gratacels en les següents hores esvaint el símbols del capitalisme i la globalització. El tercer avió va ser impactat contra la façana oest del Pentàgon, a Virgínia. El quart avió tenia, suposadament, com objectiu el Capitoli dels Estats Units situat a la ciutat de Washington DC o la Casa Blanca, però s'estavella camp obert prop de Shanksville, Pennsilvània. En 2004 *Al Qaeda* comet un altre atemptat terrorista en quatre trens de la xarxa ferroviària de *Cercanías* de Madrid conegut com el 11M en el qual van morir 119 persones.

L'1 de gener de 2002 la pesseta abandonava el sistema monetari espanyol, després de cent trenta-quatre anys, per donar pas a l'euro, actual moneda.

En 2005 s'aprova la legalització del matrimoni homosexual a Espanya, trencant així definitivament amb el concepte de família tradicional i donant pas a noves formes familiars.

“Altra dimensió de canvi molt important s'ha ubicat en l'esfera familiar i en les relacions de gènere. El predomini de la família nuclear, amb esquemes rígids i estables de relació entre els àmbits domèstic i professional, sobre la base de relacions patriarcals de gènere, ha anat deixant pas a una pluralitat de noves formes de convivència, amb alts índexs de monoparentalitat, i a noves lògiques de relació ocupació-família a partir del qüestionament dels rols tradicionals per sexe.(...)” (Subirats, 2012, p.12)

Aquest fet comporta l'aparició d'un espai polític de gènere, articulant polítiques que puguin garantir la igualtat en l'ocupació dels càrrecs i la conciliació familiar pel qual s'ofereixen més serveis per a les famílies com puga ser l'educació primerenca als infants, l'atenció a les persones major en residències de la tercera edat i les activitats extraescolars.

En les enquestes d'Ocupació del Temps realitzades per l'INE, el 2003, els homes van dedicar, de mitjana, 9,4 hores per setmana a tasques domèstiques, enfront de les 34,7 hores dedicades per les dones. Set anys més tard, el 2010, aquestes xifres van ser 11,6 i 31,12 hores, respectivament. Càlculs realitzats per Sevilla-Sanz i Giménez_Nadal (2014) (citats per Álvarez i Miles, 2015).

Aquests resultats resumeixen les tendències a l'hora de realitzar les tasques domèstiques, tot i que, la inclinació s'encamina a igualar el temps dedicat, encara falta molt per a ser igualitari.

Per altra banda, en l'any 2008 el país es submergeix en una crisi econòmica devinguda per factors externs al país sumat a factors interns com la bombolla Immobiliària. També aquest mateix any, l'equip espanyol de futbol guanya l'*Eurocopa*, seguit del Mundial de Sud-àfrica del 2010 i l'*Eurocopa* del 2012.

A escala municipal, en 2007 es posen en funcionament diversos parcs eòlics de l'empresa de *Renomar* en la zona pròxima al municipi, així com dins del terme, oferint llocs de treball a la població i modificant l'estètica paisatgística. Per altra banda, en 2012 s'inaugura la piscina climatitzada en el municipi, augmentant l'oferta esportiva del poble.

Jocs:

La generació que va jugar en aquesta època va nèixer entre 1990 i 2005, per tant, en l'actualitat tenen entre 15 i 30 anys. He reduït el ventall de mostres d'aquesta generació per tal de donar més marge a l'actual. A més, he considerat que el canvi de segle i les diferències que hi ha en l'àmbit tecnològic en els darrers anys, a causa de la ràpida modernització d'aquestes, fan que el context no esdevinga el mateix.

Els xiquets, sobretot, juguen a futbol o algun joc de pilota. Entre les xiques, el qüestionari reflexa que al que més es juga és: **un, dos, tres, paret**, a **la comba** o **al sale**. *Cançons de palmes*, o jocs simbòlics com: crear *tendetes*, o recrear les festes convertint-se en *dames i regines*. Tots junts juguen a l'**escondite**, , *construir casetes*, **bales, tazos, manos en la cabeza** o al **mini poble** (aquest dos últims es van crear i sobretot es van jugar en un barri de cases en concret).

Un home de 28 anys:

"Destacaria a l'hivern, quan nevava, jugar a fer ninots, tirar-nos en el trineu i fer "guerres" de boles de neu. A l'estiu, que eixíem molt més al carrer, diria anar a pegar voltes en la bicicleta, anar a la piscina. També jugàvem als tres navíos i futbol entre altres."

4.2.5. 5ª generació, l'actual:

Per conceptualitzar l'època actual es prendran les aportacions de la "*Modernitat Líquida*" de Zygmunt Bauman (2000), per la qual es presenta l'actualitat amb el *líquid* -els líquids tenen la qualitat de la fluïdesa, pateixen canvis contínuament i no conserven amb facilitat la seva forma, distingits dels sòlids que són elements amb forma definida i fixa- contrastats amb períodes

anteriors que els denomina com a *sòlids*, caracteritzats per tenir una clara dimensió espacial, amb la capacitat de neutralitzar l'impacte del temps. Aquesta modernitat és producte d'un procés de "liquèfacció", pel qual es mantenen els ideals de la modernitat "sòlida" com l'individualisme i el capitalisme, però tornant-ho tot inconsistent. La modernitat líquida és inestable, inconstant, tot està en trànsit: treball, vincles, xarxes d'amistats, etc. La nostra societat està en canvi contínuament. En aquesta època "líquida" destaca l'incessant paper del consum. Els béns desenvolupats per la tecnologia es renoven permanentment, d'aquesta manera el mercat incita a la societat, motivat pels mitjans de comunicació i les xarxes socials, a consumir immediatament el nou producte.

Per altra banda, en el sistema educatiu actual, l'àrea de l'educació física pretén educar les capacitats motrius de l'alumnat desenvolupant destreses i habilitats instrumentals que fan que augmente la capacitat de moviment, assumint actituds, valors i normes en referència al pròpi cos. A més, s'han aplicat polítiques educatives que han aconseguit reduir la taxa d'abandonament escolar d'un 32,2% en 2004 a un 17,3% (16,4% en la Comunitat Valenciana) en 2019 gràcies a diferents programes de diversificació curricular aplicats i a l'aprenentatge a través dels centres integrats de Formació Professional que ofereix el Ministeri d'Ocupació com són cursos de formació, de reciclatge i d'adquisició de competències que permeten reincorporar al sistema educatiu alumnes que havien deixat de formar-se.

En l'àmbit municipal, cal destacar que Vilafranca ha rebut el premi de "Capital Cultural Valenciana 2019", atorgat per la Generalitat, pel seu impuls a la cultura com a eix vertebrador de la cohesió social i l'economia, ja que gran part de la població participa en la confecció de l'agenda activa trimestral que conté el programa sociocultural, esportiu, educatiu i de formació, aconseguint un plantejament cultural participatiu, interdisciplinari i intergeneracional. A més, també destaca l'estret nexa entre cultura, educació i art en la seva oferta formativa i el treball conjunt amb l'escola i l'institut amb l'objectiu de fomentar la cultura i l'art entre l'alumnat. En el pla educatiu també destaca el congrés d'"EducAcció" que se celebra anualment i congrega a més de 200 mestres.

A banda de l'oferta comentada també s'ofereixen les següents extraescolars: *kidfit*, *racó de l'art*, *multiesport*, jocs de psicomotricitat, futbol sala, frontenis, tennis, atletisme, patinatge i anglès. Algunes d'aquestes es realitzen al centre esportiu, inaugurat en 2017.

Per altra banda, els pobles d'interior segueixen sofrint un èxode rural que, comporta:

"La dràstica reducció de població en nuclis rurals i la paral·lela tendència a una creixent d'urbanització formant part, òbviament, d'un procés de canvi i transformació social més global, podent parlar-se d'un veritable trànsit des d'un tipus de societat rural estamental a

una societat urbana-industrial, que implica un conjunt força ampli de canvis socials, culturals i polítics de tota mena.” (Tezanos, 1984)

La pèrdua d'habitants en les zones rurals en les últimes dècades és constant, aplegant a crear-se el moviment de l'*Espanya buidada* –participi de buidar, que connota que l'acció ha estat intencionada- que reclama a les administracions per les mancances en infraestructures, serveis socials i llocs de treball que comporten les escasses gestions polítiques per abordar aquest fet.

Jocs:

La generació que juga hui en dia va nàixer entre 2006 i l'actualitat, per tant tenen entre 0 i 14 anys.

Actualment en el poble es juguen a jocs com l'**escondite**, jocs de pillar com és el **pilla pilla, polis i cacos** i l'**aranya**, o jocs com el **matagallines**. També es practiquen esports com el futbol o el basquetbol.

5. RESULTATS:

En el qüestionari hi ha 160 mostres que representen el 7,27% de la població total de Vilafranca. El 60% dels participants en l'enquesta han estat dones, és a dir 96, enfront del 40% que han estat homes, 64. Per altra banda, el 75,6% (141) del total de les mostres indica que jugaven xiquets i xiquetes junts. A més, en el qüestionari es valora de 0-5 el temps dedicat al joc (sent 0 res i 5 sempre). La mitjana aritmètica de totes les respostes ha estat 4,2.

Taula 1: total de mostres per generació

1a generació (entre 71 i 90 anys):	2 mostres
2a generació (entre 51 i 70 anys):	35 mostres
3a generació (entre 31 i 50 anys):	70 mostres
4a generació (entre 11 i 30 anys):	42 mostres
5a generació (xiquets actuals) :	20 mostres

A continuació es presenten les respostes al qüestionari, separant els jocs per generacions. La primera generació no presenta percentatges, ja que les mostres del qüestionari han estat molt escasses i la informació s'ha obtingut a través de les entrevistes. A més, cal destacar que, els resultats no són exactes, ja que ningú solament ha jugat a un joc en tota la seua infància o pot resumir deu anys de jocs en un parell, ens mostren una tendència. Tampoc es presenten tots els percentatges, sinó els més destacats (Per veure tots els percentatges anar a l'annex 10).

Taula 2: Classificació dels jocs més jugats per generacions.

1ª gen.	Pot pot	Sale	Joc calent	Doli	Passeta	Navalleta	Corretgeta	Corda	Tres navios
2a gen.	10,3% Marro	12,1% Comba	8,6% Tres navíos	8,6% Doli	6,9% Sale.	5,2% Pot pot	5,2% Xiva	5,2% Tella	5,2% Goma
3a gen.	17,1% Tres navíos	13,4% Xurro	12,2% Marro	9,8% Escondite	8,5% Comba	7,3% Xiva	3,7% Sale	3,7% Xapes	2,4% Futbol
4a gen.	19,6% Escondite	13,7% Futbol	9,8% Polis i cacos	5,9% Bous	3,9% Tazos	3,9% Paret	3,9% Construcció	3,9% Xurro va	3,9% Tres navios
5a gen.	26,3% Escondite	15,8% Futbol	10,5% Pilla pilla	10,5% Bous	10,6% Professions	5,3% Nines	5,3% Basquet	5,3% Polis i cacos	5,3% Aranya

Per tal d'organitzar els resultats he classificat els jocs en funció de l'acció motriu que comporten:

Taula 3: classificació dels jocs

Jocs de pilota	futbol, basquet, el matagallines.
Jocs d'amagar:	pot pot, tres navíos, l'escondite i manos en la cabeza.
Jocs de pillar:	marro, pilla pilla, polis i cacos, barraca i tres palmets.
Jocs de salts:	saltar a la corda, goma, xurro va.
Joc simbòlic:	bous, nines, cuinetes.
Joc d'habilitat	xiva, tella, doli, carpetones.
Joc de palmes	un dos tres pared, xocolate, tres pedretes, pis pissiganya

Classificació amb percentatges dels jocs jugats per xiquets i per xiquetes de les mostres del qüestionari classificant els jocs per tipus :

Taula 4: classificació dels jocs en funció del gènere

TIPUS DE JOC:	XIQUETES	XIQUETS
Jocs de pilota	3,50%	21,40%
Jocs d'amagar-se	29,20%	21,40%
Jocs de pillar	19,50%	20,30%
Jocs amb salts	31,90%	9,30%
Joc simbòlic	6,20%	8,70%
Jocs d'habilitats	2,70%	19,80%
Jocs de palmes	7,10%	0%

6. CONCLUSIONS:

El desenrotllament dels individus és condicionat per l'ambient en el qual es desenvolupen, afectant aspectes relacionats en la moral i la racionalitat. El context, la cultura i la política i la societat influeixen en els individus que la formen. Aquests trets característics d'una societat es poden aprendre a través del joc. A més a més, els diferents jocs als quals participen els xiquets els poden ajudar que assumisquen un rol de gènere, marcant el seu futur com a adults. Per tant, cal prestar especial atenció al joc, ja que aquest pot funcionar com a transmissor d'estereotips de gènere, atorgant-se-li jocs diferenciats als xiquets en funció del sexe al qual pertanyen.

Atesos als resultats del qüestionari, en general, en totes les generacions hi ha diferències entre els jocs als quals juguen els xiquets i les xiquetes, tot i que la majoria ha respost que jugaven junts (121 mostres), han indicat que jugaven a jocs diferents segons el gènere.

D'una banda, Entre els xics hi ha més inclinació a realitzar pràctiques que impliquen més acció motriu, amb competència i amb objectes com pilotes. El 72,4% manifesta haver jugat a algun d'aquest tipus com són: joc amb pilotes (23%), jocs d'amagar-se (23%), jocs de pillar (20,3%) i jocs de saltar (9,3%) tot i que, solament a "xurro". Per una altra part, el 27,6 % restant té més tendència a jugar a jocs en menor acció motriu com són els d'habilitats en bales o xapes (18,9%) i els jocs simbòlics (10%) entre els que solament es troba jugar "a bous".

D'altra banda, un 45,2% de les dones indica que jugava a jocs on la motivació no és la competència com són el joc simbòlic (6,2%), els jocs de palmes (7,1%), jocs d'habilitat (2,7%) i jocs de salts (31,9%). El 44,8% restant, manifesta haver jugat a jocs d'amagar-se (28,2%), a jocs de pillar (19,5%) i en menor mesura, a jocs en pilota (3,5%).

Aquesta discriminació de jocs per gènere possiblement té a veure amb la diferenciació dels jocs apresos en la primera generació en l'escola baix el règim franquista, jocs més agressius per a ells i més tranquils per a elles, i que s'han transmès d'una època a altra. Jugant els xiquets posen de manifest les conductes que han après del món que els envolta.

En les dues primeres generacions es pot observar una diferència respecte a les altres tres, els xiquets i les xiquetes normalment no juguen junts. Possiblement, pel fet que els diferenciaren en l'escola pel gènere. Tot i això, els jocs de pillar i d'amagar-se sempre s'han jugat conjuntament xiquets i xiquetes, sent, a més, aquest tipus de joc dels més practicats per ambdós sexes. També es pot observar que tal com passa el temps, ambdós gèneres tenen més tendència a jugar junts i a no segregar els jocs en funció gènere al qual pertanyen. A més a més, en les històries de vida, es pot percebre que els xiquets, normalment, no es busquen per a jugar en funció gènere sinó per la proximitat dels seus habitatges, és a dir, juguen amb els veïns del carrer, independents si són xiquets o xiquetes o de la seua edat.

Evolutivament les persones som iguals des de fa milers d'anys el que ha evolucionat és el context en què ens criem. La societat espanyola ha canviat molt en l'últim segle. Segons Andy Stalman:

“no estem vivint una era de canvis, sinó un canvi d’era”. En els darrers anys socialment hem canviat tant que Tezanos (1984) considera que: *“(…)Entre un jove espanyol actual i els seus pares o els seus avis, hi pot haver moltes més diferències que entre aquests últims i els seus avantpassats de fa dos, o tres, o fins i tot quatre segles.(…)”*(p. 20). Aquest tret també es pot observar en la forma de jugar, ja que hi ha una clara ruptura entre els jocs que es juguen en les tres primeres generacions i les últimes, aquest trencament es produeix en el canvi de segle. Es pot observar com canvien els jocs, d’uns més bruscos en els xics a altres sense tanta agressivitat, i de rotllana en les xiques a jocs que comporten més acció motriu. Possiblement aquesta diferència també pugui respondre al canvi curricular i l’evolució que ha tingut l’ensenyament de l’educació física en l’escola. Juguen als jocs que practiquen en classe.

En les mostres, en referència a les diferències d’edats a l’hora de jugar, la majoria de les respostes, 147, afirmen que jugaven xiquets de diferents edats junts enfront de les 9 que ho neguen. La resta de mostres indica que de vegades sí de vegades no. En les històries de vida es pot observar que quan juguen xiquets de diferents edats s’apliquen mesures inclusives per poder garantir la participació de tots i totes. S’etiqueta de “*suro*” al xiquet que necessita ajuda o que no es troba en les mateixes condicions que la resta i per tant no el poden pillar o no paga en cas de ser pillat. Aquest principi d’inclusió s’aplica, normalment, quan els xiquets són més menuts en comparació a la resta de participants.

Quant al temps que els xiquets i les xiquetes dediquen a l’oci recreatiu i lúdic trobem diferències entre les generacions. En el qüestionari es valora de 0-5 el temps dedicat al joc (sent 0 res i 5 molt). En la primera generació ha sortit una mitjana aritmètica de 2’5, però no resulta significatiu, ja que solament hi ha dues mostres, basant-nos en les històries de vida es corrobora aquest resultat, ja que la majoria explica que no podien dedicar molt de temps a jugar al carrer, perquè havien de dedicar-lo a treballar per les necessitats econòmiques familiars. En la segona generació la mitjana aritmètica de les respostes en referència al temps dedicat a jugar ha resultat 4’15. Xifra més elevada que la generació dels seus pares, probablement és superior degut a factors com l’economia, ja que no comencen a treballar tan primerencament a més, de l’allargament de l’escolarització obligatòria fins als 14 anys, en conseqüència, disposen de més temps lliure. La tercera generació ha obtingut una mitjana de 4’40. En aquesta època, els 70 i 80, és en l’època que més temps es dedica a jugar al carrer. Versemblantment, pel canvi que s’esdevé en la societat. La quarta generació ha tret una mitjana de 4’34, una xifra inferior a les anteriors, possiblement perquè la tendència de fer esport reglat amb un entrenador ha anat creixent exponencialment, per tant hi ha menys temps lliure. A més a més, com es reflecteix en les històries de vida, els xiquets s’apunten a més extraescolars en comparació amb les generacions anteriors. I per últim, la generació actual dedica una mitjana de temps de 3’38. Aquest resultat,

possiblement és definit pel context, vivim en una societat més preocupada que mai en les qüestions acadèmiques. Els xiquets dediquen més temps a estudiar i aprendre idiomes que cap altra generació. També influeix que hui en dia es valora més la pràctica dels esports, per tant dediquen part del seu temps a entrenar, siga en un club o individualment. També pot influir la varietat d'extraescolars que s'ofereixen i que no existien anteriorment. A més a més, cal destacar l'aparició de les noves tecnologies i el temps que li dediquen a utilitzar-les.

Els jocs populars formen part de la identitat cultural immaterial d'una societat, que amb el pas dels temps, s'han transmès de generació en generació. Jugant els xiquets aprenen els diferents codis culturals practicant els mateixos jocs que els seus avantpassats. Així, per Hetzer citat per Russel (1970, p.170) els jocs amb regles estan lligats a la tradició, considerant que es transmeten d'una generació a una altra, en part mantenint la seva integritat però modificant-los de manera lenta però continua. Per tant, una generació influeix en els jocs que juguen a la següent, aquest tret es pot observar en el fet que en totes les mostres hi ha l'herència d'algun joc que s'han jugat en la generació anterior.

En totes les generacions s'han jugat a jocs de pillar, que han anat variant al llarg del temps. Trobem diferents jocs molt pareguts entre si en les diferents generacions com són el *marro*, *polis i cacos* i *l'aranya*. Tots són jocs de pillar amb un component de competència entre els equips, però al mateix temps de cooperació dins del mateix grup per poder atrapar als contrincants i guanyar. També s'han jugat sempre a jocs d'amagar, ja siga *pot pot*, *tres navios en el mar* o *l'escondite*. Per contra, alguns tipus de jocs que han anat desapareixent són els jocs d'habilitat amb bales, *tazos* o *xapes*. Molt recurrent entre les generacions de finals del segle XX que ja no són tan apreciats pels xiquets, així com el *dolí*, la pilota a mà, o els jocs amb cançons religioses.

També es pot apreciar com ha anat incrementant la tendència a jugar a futbol, que tot i ser un esport i no un joc tradicional es practica al carrer. En les primeres generacions no hi ha pràcticament mostres que evidencien que era un joc recurrent, i a mesura que passa el temps es va fent més destacat. En la 3a generació solament hi ha un 2'4% enfront del 13'7% de la 4a generació i el 15'8% de l'actual. També es pot observar que el xiquetes tenen més tendència a practicar aquest esport enfront a les xiquetes. El 18'7% d'ells ha indicat que jugava a futbol respecte al 2% d'elles. L'increment de la inclinació entre els infants a escollir jugar a futbol és definit pel context, actualment l'esport i sobretot el futbol acaparen molta atenció dels mitjans de comunicació. A més, segons una enquesta de l'Adecco realitzada en 2019 a 1800 xiquets d'entre 4 i 16 anys, el 25'1% dels xiquets, i el 7,1% de les xiquetes vol dedicar-se a ser futbolista quan serà major.

Per altra banda, el joc s'ajusta a la necessitat de diversió que té l'ésser humà produint-li plaer i satisfacció, abstraient-li del món real per transportar-lo a una realitat secundària, és per això, que a pesar del context, de les circumstàncies, tothom recorda la seua infància d'una forma feliç.

Poder jugar al carrer lliurement fomenta la competència de l'autonomia personal desenrotllant qualitats com la responsabilitat, la iniciativa personal o l'autoestima, ja que el fet de decidir lliurement amb qui, on, quan com o a què jugar permet l'adquisició d'habilitats i destreses i els obliga a acceptar, negociar, prendre decisions, resoldre conflictes, equivocar-se o assumir riscos, millorant la confiança en ells mateixos. En totes les generacions els infants han jugat al carrer sense la supervisió constant dels pares gràcies a la idiosincràsia de Vilafranca que permet als xiquets jugar al carrer sense córrer riscos. A pesar de l'èxode rural, el poble segueix tenint xiquets que l'exploren i que juguen pels seus carrers.

Per concloure, considere que han canviat diversos jocs, altres han deixat de jugar-se i algun ha aparegut en les últimes generacions, però el fet de jugar al carrer en llibertat, explorant i descobrint l'entorn més pròxim amb els veïns i els amics, conserva la mateixa essència que ha tingut sempre. Els jocs han evolucionat, sovint substituïts per esports com el futbol, però se segueix jugant a jocs tradicionals.

7. BIBLIOGRAFIA:

Álvarez, B. i Miles, D. (2015). *Trabajo doméstico y roles de género: otra asignatura pendiente*.

Recuperat de <https://politikon.es/2015/04/21/trabajo-domestico-y-roles-de-genero-otra-asignatura-pendiente/>

Anderson, O. G. i Daza, A. (2007). Las tecnologías de la Información y Comunicación (TIC) y su impacto en la educación del siglo XXI. *Revista Negotium*, 3 (7), (pàg. 21-46) . Recuperat de <http://www.revistanegotium.org.ve/pdf/7/Art2.pdf>.

Bauman, z. (2003). *Modernidad líquida*. México D.C: Fondo de Cultura Económica. (llibre original del 2000). Recuperat de

<https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=yE9kCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT5&dq=bauman+zygmunt+modernidad+%C3%ADquida&ots=yF-a80ZvQp&sig=wneL-ILSeyKms40M7oySBoJsAzQ#v=onepage&q=bauman%20zygmunt%20modernidad%20%C3%ADquida&f=false>

Blázquez, D. (1986). *Iniciación a los deportes de equipo*. Barcelona: Martínez Roca.

Bronfenbrenner, U. (1987). *La ecología del desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.

Cabrejas de las heras, G. (2004). *Transformación de la sociedad española desde 1970: cambios y permanencias en la institución familiar*. Universidad Complutense de Madrid. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3422018>

Caillois, R. (1968). *Los juegos y los hombres, la máscara y el vértigo*, México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

Coterón López, J. (2012). *La educación física en los primeros años del franquismo (1939-1945) = Physical education in the early years of francoism (1939-1945)*. *Materiales Para La Historia Del Deporte*, 117-129. Recuperat de: https://www.upo.es/revistas/index.php/materiales_historia_deporte/article/view/540

García Muñoz, T. (2003). *El cuestionario como instrumento de investigación/evaluación*. Almendralejo: Centro Universitario Santa Ana. Recuperat de: http://www.univsantana.com/sociologia/EI_Cuestionario.pdf

Gómez, A. (2013). *Jocs tradicionals*. Valencia: Generalitat Valenciana Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

Gómez-Guillamón Buendía, A. (s. f.). *El franquismo- La autarquía (años 40): la creación de la Academia General del Aire - Región de Murcia Digital*. Recuperat de http://www.regmurcia.com/servlet/s.SI?sit=c,373,m,1915&r=ReP-27404-DETALLE_REPORTAJES

Huizinga, A. (1938). *Homo Ludens*. (Imaz E. Trad. 1978 Madrid: Alianza Editorial.)

Keller, Stephen R. (2005). *Nature and Childhood Development*. *En Building for Life: Designing and Understanding the Human-Nature Connection* (pàg.62-89). Washington, D.C.: Island Press.

Kellert, S. R. Y Wilson, E. O. (1993). *The Biophilia Hypothesis*. Washington, D.C.: Island Press.

Lagardera, F., i Puig, N. (1996). *Procesos de racionalización, diversificación y retroprogresión en los orígenes y evolución actual del deporte en Cataluña. Reflexiones preliminares*. *En La actividad física y el deporte en un contexto democrático (1976-1996)* (pàg. 109-208). Pamplona: AEISAD.

Martín García, A.V. (1995). *Fundamentación Teórica y Uso de las Historias y Relatos de Vida como técnicas de Investigación en Pedagogía Social*. (pàg. 41-60) Ediciones Universidad de Salamanca, Aula 7.

Monfort Tena, Antonio. (1999). *Historia de la Real Villa de Vilafranca del Cid*. Vilafranca: Ajuntament de la Reial Vila de Vilafranca.

Ortega, R. (1990). *Jugar y aprender*. Sevilla: Díada.

Paz, O.(1994) Obras completas, México D.F., Fondo de Cultura Económica FCE / Círculo de lectores, vol. 4, (pàg. 99).

Pérez, J. A. (2014). *Este es el tiempo del cambio: España 1992-1986. Una sociedad en transformación*. José Antonio Pérez Pérez Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea. (pág. 63-82).

Piaget, J. i Inhelder, B. (2007). *Psicología del niño*. Madrid: Ediciones Morata. (Edició original: Piaget, J i Inhelder, B (1966) *Le psychologie de l'enfant*. Paris: Presses Universitaires de France)

Recuperat

de:

[https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=etPoW_RGDkIC&oi=fnd&pg=PA15&dq=Piaget,+J.+\(1945+\).El+juego+como+asimilaci%C3%B3n+de+la+realidad.+&ots=DKYOxUIUQs&sig=IThW0X4RXiVg-NXuqfRnNZJD5Fo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=etPoW_RGDkIC&oi=fnd&pg=PA15&dq=Piaget,+J.+(1945+).El+juego+como+asimilaci%C3%B3n+de+la+realidad.+&ots=DKYOxUIUQs&sig=IThW0X4RXiVg-NXuqfRnNZJD5Fo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española*, 23.ª ed., [versión 23.3 en línea]. <<https://dle.rae.es>> [23/04/2020]

Rodríguez Piña, I. (2014). *Causas y consecuencias del síndrome de déficit de naturaleza (Nature déficit disorder) y su aplicación al aula*. (TFG). Recuperat de:

<https://reunir.unir.net/bitstream/handle/123456789/2521/rodriguez.pi%C3%B3n.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rüssel, A. (1985). *El juego de los niños*. (Antich, I. Trad.) (pàg.13) Herder: Barcelona (obra original publicada en 1970)

Sánchez Bello, A. (2005). *El aprendizaje de los roles de género a través del juego*. *Padres Y Maestros / Journal of Parents and Teachers*, (293), (pàg.31-33). Recuperat de

<https://razonyfe.org/index.php/padresymaestros/article/view/2152>

Sánchez Recio, G. (2015). *El tardofranquismo (1969-1975): el crepúsculo del dictador y el declive de la dictadura*. (pàg.329-348) En A. Viñas (ed.): *Sin respeto por la historia. Una biografía de Franco manipuladora*. Hispania Nova 1 Extraordinario.

Subirats, J (2012). *Los grandes procesos de cambio y transformación social. Algunos elementos de análisis*. En G de , & M, Casares, *Cambio Social y cooperación en el siglo XXI*, (pàg.8-20). Barcelona: intervida.

Tezanos, José Félix. 1984. Cambio social y modernización en la España actual. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 28: 19-61.

Zagalaz, M. L. (2001). *La educación física femenina durante el franquismo*. *La Sección Femenina*. *Apunts Educación Física y Deporte*, 65, 6-16.

8. ANNEX:

8.1. Annex 1: Dossier de jocs tradicionals vilafranquins

JOC	ALÇA P'ARRIBA
MATERIALS	Cromos (o estampetes)
EXPLICACIÓ	Jugaven dos o mes persones en cromos (o estampetes). Cada participant posa un o diversos cromos (lo que es pactava) sobre una superfície. Cada jugador colpeja en la palma de la mà damunt d'ells i els cromos que se gira se'ls queda.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	A L'HORT DE MA TIA SABONERA
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Joc educatiu amb l'objectiu d'aprendre qualitats de les fruites Juga una persona major en els xiquets i aquesta diu: <i>A l'hort de ma tia sabonera es cria d'esta i aquella manera.</i> Seguidament es diu alguna cosa sobre la fruita. (Ex. Es cria baix terra o es cria en un arbre o en planta.) Si ho encerta algú guanya. Si no es continua: (Ex: Es redona o es roja o es llarga o es verda) Així es seguis fins que algú ho encerta.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	A LA UNA ANDA LA MULA
MATERIALS	Cap

EXPLICACIÓ	<p>En aquest joc el que pagava doblegava el llom i els altres anaven saltant-lo i fent el que feia el primer que es el que deia el joc:</p> <p><i>A la una anda la mula.</i> <i>A las dos tira la coz</i> <i>A las tres vuelta al revés .</i> <i>A las cuatro , brinco y salto.</i> <i>A las cinco los cordones de S francisco.</i> <i>A las seis andareis.</i> <i>A las siete dejo mi capuchete.</i> <i>A las ocho lo recojo.</i> <i>A las nueve saca la bota y bebe .</i> <i>A las diez otra vez.</i> <i>A las once campanillas de bronce i</i> <i>A las doce “ caballitos a la plaza”</i></p> <p>Quan s'arribava al 12 uns feien de cavall i els altres de genets. Si ho aconseguia , el genet pagava i es tornava a començar.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	ANEM A L'HORT DE SANT AGUSTÍ
MATERIALS	Cao
EXPLICACIÓ	<p>Els xiquets que juguen s'agarren un darrere de l'altre. El que dirigeix el joc, va davant i a l'últim se li anomena (cabasseta de darrere), un fa de dimoni i tots canten aquesta cançó mentre roden:</p> <p>Anem a l'hort de sant agustí a veure el dimoni, si està mort o viu.</p> <p>Quan s'acaba la cançó, el que mana diu:</p> <p><i>-Cabasseta de detrás</i></p> <p>I la cabasseta conteste:</p> <p><i>-Què mane senyor cabàs?</i></p> <p><i>-Vés a vore el dimoni si està mort o viu</i> (el dimoni esta en els ulls tancats)</p> <p><i>- mort!!</i></p>

	<p>I el joc segueix</p> <p>Es torna a cantar la cançó i quan s'acaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>cabasseta de detrás!</i> - <i>Que mane senyor cabàs?</i> - <i>Vés a vore el dimoni si està mort o viu.</i> <p>(El dimoni té un ull obert i l'altre tancat)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mig mort i mig viu!</i> <p>El joc segueix com abans. Es torna a cantar la cançó rodant i quan s'acaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Cabasseta de detrás!</i> - <i>Què mane senyor cabàs?</i> - <i>Vés a vore el dimoni si està mort o viu.</i> <p>(el dimoni té els ulls oberts)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Més viu que una perdiu!</i> <p>I quan diu això, el dimoni s'alça i comença a córrer darrere dels altres.</p> <p>El primer (el senyor cabàs) té que protegir a l'últim (la cabasseta) i quan el dimoni l'agarra s'acaba el joc.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	ARANYA
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	El jugador que paga es col·loca al mig del camp o al lloc on es jugarà. La resta té l'objectiu de passar d'un costat a l'altre sense que l'aranya l'atrape. Si aconseguís pillar-los passaran a ser aranya i pillar també.
FONT D'INFORMACIÓ	Internet

JOC	BOUS
MATERIALS	Es pot jugar sense material o amb una banyes de bou.
EXPLICACIÓ	Un o diversos participants paguen i es fan passar per bous, aquests van a

	pillar a la resta, que el torejarà.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	CAGALLONO
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>Es juga a la font de la plaça.</p> <p>Mentre la persona que paga va a tocar la paret d'enfront, la resta dels participants es pugen a la font i s'agafen fort entre ells o a les aixetes, perquè l'objectiu del que paga és tirar a la resta de la font. Al primer que tiren és el següent en pagar. Guanya l'últim que aconsegueix resistir sense que el tiren.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	CARPETONS
MATERIALS	Baralla de cartes i una sola de sabata
EXPLICACIÓ	<p>Les cartes es pleguen de forma que quede un quadrat. Es posen les cartes al sòl dins d'un cercle i amb una sola de sabata s'intenten traure els <i>carpetons</i> del cercle. Guanya el que aconsegueix traure les seues sense traure les dels contrincants.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Qüestionari

JOC	CORDA
MATERIALS	Una corda
EXPLICACIÓ	<p>Consisteix en saltar a la corda, ja siga amb una més curta i de forma individual o amb una més gran i en grup. A l'hora de saltar es poden incorporar cançons o melodies.</p>

FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes
-------------------	-------------

JOC	CORRETGETA
MATERIALS	Una corretja
EXPLICACIÓ	El que paga amaga una corretja a una zona determinada (una paret, un carrer, etc) i els demés la tenen que buscar. El que l'amagat va dient a la gent "caliente" o "frio" a mesura que s'apropa o s'allunya. Quan algú la troba, pega corretjades als altres.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	DOLI
MATERIALS	Una paleta de fusta i un "doli"(cilindre de fusta en dues puntes més afilades)
EXPLICACIÓ	<p>Es fan dos grups. Un llança el doli pegant-li amb la paleta i l'altre l'empoma. Si l'empoma guanya un joc i comença aquest equip. Si no ho aconsegueixen el que ha tirat el doli va on ha caigut per tornar-lo a llançar. Per a llançar-lo s'utilitza la paleta, pegant-li pega a la punta del doli per fer-lo volar i així poder colpejar-lo per enviar-lo el més lluny possible.</p> <p>Quan ja esta al doli al terra el que ha tirat diu una quantitat de paletes (mesura) hi ha. A continuació es mesuren i si hi ha més de les que ha dit els punts son per a l'altre equip sinó, puntua (amb el nombre de paletades) que ha dit el seu equip.</p> <p>Quan es comença a tirar l'equip que llança diu: "doli" i s'espera a que conteste l'altre equip: "doli". Si l'altre equip diu "güela" té que esperar a tirar, ja siga perquè no estan preparats o perquè passa algú pel carrer.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	ESCONDITE
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Una persona paga i la resta s'amaguen. Quan troba a tots canvien la persona

	que paga, que generalment és la primera en trobar. Pot tindre diferents variants.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	ESPARDENYETA
MATERIALS	Una espardenya.
EXPLICACIÓ	Tothom assegut en rotllana al terra. La persona que paga dóna voltes a tot el cercle. Quan li pega en l'espardenya a d'algun participant els dos corren (al voltant del cercle) per quedar-se en el lloc que estava ocupant el que estava assegut.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	FABA
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Es fan dos grups. Un a la paret dret i els altres amb els lloms doblegats, posant el cap a l"escamarra" (entreuix) del de davant i un darrere de l'altre tenien que estar així mentre els altres saltaven damunt d'ells. Si els de baix aguantaven i els de dalt caiien o tocaven a terra, canviaven el joc i pagaven els altres. Sinò els de baix "s'escagassen" , i tornen a pagar.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	FABO o XURRO
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	El equip que paga se posa un darrere l'altre en el cap baix de les cames del de davant. Els de l'altre equip tenen que saltar damunt dels que paguen, i quan ja han saltat tots, uno té que dir: "xurro, media manga o mangotero" i se senyale la govarella -monyeca- (xurro), la zona d'unió entre el radi i el humer (media

	manga) o el muscle (mangotero) i els que paguen tenen que adivinar qué ha senyalat eixa persona. Si no ho encerte, segueixen pagant i si ho encerten, paguen els altres.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	GOMA
MATERIALS	Quatre metres de goma d'uns dos cm d'ample
EXPLICACIÓ	S'uneixen les dos puntes de la goma, 2 persones l'estiren per darrere de les seues cames i les altres una a una la salten incrementant cada volta més la dificultat (canviant l'altura, enrotllant per les cames...), Mentre canten una cançó. Poden jugar tantes persones com s'estime oportú.”
FONT D'INFORMACIÓ	Qüestionari

JOC	GRONXADOR
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	(joc que es feia sobretot a la matança del bacó) Els grans nugaven una corda al sostre i els xiquets es gronxaven de un en un, i es cantava està cançó: <i>Sant gregori té un cofé, dins hi ha un caragol rostit, tots els peixos de la mar, anaven a mullar allí.</i> <i>El més xicurrutingo, mullave el que més de tots, l'agarraven de la coeta, el portaven a Tortoseta, de Tortoseta al mercat.</i> <i>Tu turi tut</i> <i>Ta tara tat</i> <i>Viva la festa</i> <i>Que ja s'acabat.</i> I en acabar la cançó pujava un altre xiquet.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	JOC CALENT
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Paga un xiquet i la resta corren per la vorera (poden salvar-se si estan pujats sobre alguna superfície més alta que el sòl). Quan pilla a algú, la resta de participants formen una espècie de túnel. Al que pillen el fan passar pel mig i la resta li pega al cap (per això es diu joc calent).
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	KIT
MATERIALS	Pilota d'un diàmetre paregut a les de tennis
EXPLICACIÓ	En terra es fa un <i>gua</i> (forat). L'objectiu del joc és ficar un pilota, pareguda a les de tennis actuals, dins d'aquest forat, per guanyar un punt. Si ho aconseguixes crides <i>kit</i> i llances la pilota per a que la resta la atrapen. Qui l'atrape té el torn de provar a encertar al <i>gua</i> . Guanya qui més punts aconseguisca.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	MARRO
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Es fan dos equips, el que paga ocupa tota la plaça i l'altre equip està a la vorera d'un costa (allí està protegit). L'equip que està a la vorera té que eixir, tocar la paret d'enfront i tornar sense que el pillen. L'equip que paga intenta agarrar-los, si ho aconseguix, als que agafen els van ficant formant una cadena tocant a la paret. Per salvar als companys, un del equip ha de passar i tocar a algú de la cadena. Quan tots estan pillats es canvien els torns.
FONT D'INFORMACIÓ	Qüestionari

JOC	MATAGALLINES
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Paga un i la resta estan a la paret. L'objectiu del que paga és pegar-li a alguna part del cos als xiquets que estan a la paret, que s'elimina si li toca la pilota. Guanya l'últim en ser tocat.
FONT D'INFORMACIÓ	Qüestionaris

JOC	MORETES
MATERIALS	Bales
EXPLICACIÓ	Tires la <i>moreta</i> (bala) amb l'objectiu de pegar-li a un altra. Quan li pegues dictamines la distància que hi ha entre les dos bales, (una distància és <i>pipalmo</i> , un peu i un pam) si la distància és igual o inferior a la que has proposat, et quedes aquesta puntuació sinó se la queda el contrincant.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	MORICOS variant 1
MATERIALS	"Monedes" que es feien picant i mesclant els traços de cantes (recipient de ceràmica amb el qual les dones anaven a per aigua) que s'havia trencat amb altres materials per a compactar-lo.
EXPLICACIÓ	Aquest joc es practica assegut al terra. El joc consisteix en tirar un <i>morico</i> a l'aire i abans de que caiga agafar un altre que està al sòl dient: <i>morico</i> 1. Seguidament has d'empomar el que has tirat a l'aire també. Es continua així... <i>morico</i> 2 (agafes dos), <i>morico</i> 3 (agafes 3) fins que falles i es passa el torn al següent.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes.

JOC	MORICOS variant 2
MATERIALS	Pedres
EXPLICACIÓ	<p>Les persones estan assegudes en rogle. Totes tenen cinc pedres. Per ordre, cada jugador realitzarà:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Amb les 5 pedres al palmell, cal llançar-les a l'aire intentant que caiguen al revés de la mateixa mà. Si totes les pedres cauen damunt el revés es passa directament a la tercera fase de joc. 2. Amb les pedres que s'han quedat al revés, i procurant que no caiguen al terra, cal intentar agafar, amb els dits i d'una en una, les que estan al terra i deixar-les al palmell de l'altra mà (mà receptora). 3. quan tinguem totes les pedres a les mans; unes al revés de la mà que fa les accions i les altres al palmell de la mà receptora, llançarem aquelles a l'aire tot intentant tornar-les a agafar al palmell. Totes les pedres que en esta acció agafem al palmell estan salvades. Les que caiguen al terra restaran per a la següent jugada. <p>Amb les pedres que tenim al palmell de la mà receptora i les que han caigut al terra, en la tercera fase continuem el joc fins que no queda cap pedra per salvar. Si en una acció no s'aconsegueix salvar cap pedra es perd el torn. Així continua el joc fins que una persona té totes les pedres salvades.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Recopilatori de jocs tradicionals valencians.

JOC	MOCADORET
MATERIALS	Un mocador
EXPLICACIÓ	<p>Es fan dos grups. A cada membre del grup se li assigna un nombre (1- fins al nombre de jugadors que té el grup)</p> <p>Es fan tres línies al terra (una per a cada equip i la del mig) a la mateixa distancia.</p> <p>Una persona es col·loca al centre amb el mocadoret i diu un nombre, el jugador de cada equip que té aquest nombre assignat eixirà a buscar el mocador fins la línia del mig del camp i el portarà al seu equip. En cas de no agafar- lo correrà per agafar al jugador del altre equip.</p> <p>Guanya un punt el jugador que porta el mocador fins al seu equip o el pilla al</p>

	que ha agafat el mocador.
FONT D'INFORMACIÓ	Qüestionari

JOC	NAVAJETA
MATERIALS	Navalla
EXPLICACIÓ	<p>Espai: lloc on es pot enclavar la navalla (musgo, terra..)</p> <p>Per torns es la navalla amb l'intenció de deixar-la plantada en la terra.</p> <p>Es comença amb el dit menut. Es posa la navalla en punta en el dit menut i es dóna acció per tirar-la. Quan ho aconseguixes, passes al següent dit.</p> <p>L'objectiu és aconseguir-lo en tots els dits de la mà. Després en la govarella (monyeca), seguidament en el muscle. Per últim en el cap.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	NINES
MATERIALS	Una nina
EXPLICACIÓ	El joc es basa en simular tindre un fill amb la nina. Es pot jugar a soles o en un grup
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	PARET
MATERIALS	Pilota i una paret.
EXPLICACIÓ	<p>Joc individual.</p> <p>Per torns es xuta la pilota contra la paret. Una volta ha tirat el primer li toca al segon que solament li pot pegar una volta. Si no encerta o li pega a alguna part del cos que no siga les cames està eliminat.</p> <p>Es seguirà així successivament fins que solament quede un que serà el guanyador.</p>

FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes
-------------------	-------------

JOC	PILLA PILLA
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>Un membre del grup paga i té que pillar a la resta.</p> <p>Pot tindre diferents variants, com zones on no es pot pillar, formes de salvar-se...</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	PIS PISSIGANYA
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>Es canta: "<i>Pis pissiganya mata l'aranya en un tros de canyeta estira l'orelleta</i>"</p> <p>Els xiquets posen tots els punys , un damunt de l'altre, mentre el que dirigeix el joc canta la cançó va tocant d'un en un els punys i al qui li toca el final de la cançó, treu la mà i agarra l'orella del qui té al costat .</p> <p>Quan tots tenen les orelles agafades , es canta la cançó fent estironets.</p> <p>Després es torna a començar.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	PLANTO
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>El que paga té que pillar als altres i quan ho fa diu: "planto" i eixa persona se te que quedar parada. Quan els ha pillat a tots, s'acaba la partida, però si algun dels jugadors toca que un dels "plantats", diu "desplanto" i el allibera.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	POLIS I CACOS
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Hi ha dos grups uns són els <i>polis</i> i els altres els <i>cacos</i> . Els <i>polis</i> contenen fins a 50 i els <i>cacos</i> mentre estan s'amaguen per una part del poble; els <i>polis</i> quan acaben de contar van en busca dels <i>cacos</i> i quan els troben els porten a una zona pactada que és la presó, si els <i>cacos</i> volen salvar-se algú del seu equip ha d'anar a tocar-li la mà.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	POT POT
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>En un pot es posen pedres dins, després es xafa la boca per a que no caiguen.</p> <p>Un pagava i els altres llançaven el pot ben lluny (si podia ser per un carreró avall per que era més difícil d'anar a buscar-lo.)</p> <p>El que paga té que buscar el pot i tornar al lloc. Mentre estan els altres s'amaguen. El que paga a mesura que veu algú, diu el seu nom i aquest ha de eixir d'on està amagat i així un darrere l'altre fins que estan tots, però si mentre un dels amagats aconsegueix tocar el pot i dir "salvo", tots estan salvats i tornava a pagar el mateix.</p> <p>Si el que paga diu a tots els jugadors sense que ningú salve, es torna a començar i paga el primer que ha trobat.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	REVENTA SAPO
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>Dos equips.</p> <p>Un equip de cul recolzat a la paret distribuïts formant un tren en el cap entre les cames del de davant.</p> <p>L'objectiu de l'altre equip és <i>reventar el sapo</i> tirant-se damunt de l'agrupació</p>

	<p>fins tirar-lo al terra.</p> <p>Una volta cauen canvien els rols dels equips. Guanya el que més voltes aconseguisca tirar a l'altre equip.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	RODA RODA DE SANT MIQUEL
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>Joc de rotllana.</p> <p>Els xiquets agarrats de la mà, fent rogle volten cantant aquesta cançó: <i>Roda roda sant miquel , tots els àngels van al cel carregats amb un bagul (baúl) que es gire que es gire (nom d'un xiquet) de cul.</i></p> <p>El xiquet que era anomenat es girava de cul i el rogle seguia rodant en ell de cul.</p> <p>Es seguia cantant la cançó i quan tots ja estaven de cul es cantava: <i>A escorre l'oli de Sant Gorgori, a escorre el vi de Sant Martí.</i></p> <p>Les culades mes fortes i a fugir.</p> <p>Els xiquets com estan de cul van pegant culades i al acabar la cançó fan tres culades mes fortes: una, dos i tres .</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	"SALE"
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>El primer que s'ha de fer és pintar amb un guix un quadrat en el sòl, amb el número 1 dins, després, damunt un altre quadrat amb el dos; damunt del dos, un altre amb el tres. En el quart pis del sale es pinten dues caselles, una amb el número quatre i al seu costat una altra amb el cinc. La casella superior l'ocupa el 6 i les dues últimes són també caselles dobles amb els nombres set i vuit. Després un altre pis amb una sola casella amb el número 9. A continuació es dibuixarà una casella amb el número deu.</p>

	<p>EL joc comença tirant una pedra dins del quadre del número 1, sense tocar les ratlles que delimiten el quadrat. El jugador segueix a la pedra en cada tir guardant l'equilibri amb només una cama, tenint en compte que no pot tocar les ratlles ni recolzar la cama encongida fins a arribar al quart pis, en el qual recolzarem una cama dins del quadrat del 4 i l'altra dins del quadrat del 5.</p> <p>, seguir cap al número 6 a la 'pata coixa' i novament, recolzem els dos peus, un en el 7 i l'altre en el 8.</p> <p>Ara cal tornar al número 1, donant la mitja volta d'un salt, (sempre sense trepitjar les ratlles) i desfer el mateix camí fins al número 1 on ens acatxarem per a agafar la pedra sense recolzar l'altre peu.</p> <p>Es seguirà així fins haver tirat la pedra en tots els números.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Dossier de jocs tradicionals valencians.

JOC	"TABA"
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	<p>La taba es un os que es troba al "garro" dels animals (normalment es jugava amb la de corder). Es triava la taba i segons com caia podies ser: rei, corretja, panxa plena o panxa buida.</p> <p>Al finalitzar el joc . El rei manava al de la corretja, panxa plena es salvava del càstig i panxa buida el rebia.</p> <p>Ex: El rei podia dir : 3,4,5...etc. Corretjades i el que tenia la corretja ho tenia que fer. Panxa buida havia de parar la ma per a rebre i si agafava la corretja es salvava . El rei podia dir moltes corejades i molt apressa així que el que pagava no la podia agarrar. Però podia passar al contrari i ell rei podia dir: les corretjades a pas de puça i així el que pagava, agafava la corretja molt prompte.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	TELLA
MATERIALS	Soles de sabates i cromos
EXPLICACIÓ	L'objectiu és traure mitjançant les soles de sabates els cromos d'un quadrat.

	Qui ho aconsegueix es queda amb el <i>chromo</i> .
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	"TRES NAVÍOS"
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Dos equips. Un grup s'amaga pel poble i una volta están amagat, criden: " tres navios en el mar" i l'altre grup quan ix a buscar-los crida: " y otros tres a navegar" , fins que els troben.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	"TRES PAMETS"
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Una persona paga i ha de pillar als altres que poden salvar-se pujant a algun lloc on hi haja més de 3 pams.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	"UN DOS TRES PARET"
MATERIALS	Cap
EXPLICACIÓ	Una persona paga i diu (de cul a la resta de participants i amb els ulls tapats) recolzat en una paret: Un dos tres paret, pi-ca-pe-drer. La resta té l'objectiu d'apropar-se a tocar la paret. El primer que ho fa guanya. La dificultat està en que cada volta que el que paga acaba la melodia es gira i tot aquell que observe que es mou torna a l'inici.
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

JOC	"XIVA"
MATERIALS	Bales
EXPLICACIÓ	<p>Per a poder jugar fan falta com a mínim dos persones, una xiva per persona (canica) i un <i>gua</i> (forat a terra).</p> <p>El joc comença llançant les <i>xives</i> en la mà per a veure qui la deixa més prop del <i>gua</i>. El que se queda mes prop és el que comença; el següent que queda mes prop es el que anirà després, i així fins l'últim.</p> <p>Des d'on té la <i>xiva</i>, té que llançar-la i pegar-li a la que vullgui.</p> <p>Hi ha varies tècniques de llançament: Els qui la posen damunt del dit polze i la impulsen fent ressort amb el dit índex, els que la pessiguen amb el polze i l'índex i al apretar-la ix disparada, o els que la colpegen amb el dit cor fent ressort amb el polze (son els menys, perquè fa mal).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Si se li pegue a la xiva a la que se li dispare, se diu "Xiva" i se repeteix la operació descrita al paràgraf anterior. - Si se li torne a pegar se diu "A la pau xiva" i se torne a tirar, tenint en compte que al següent tir se té que quedar suficient distancia entre les dos xives per poder posar entre elles el peu i la mà estesa. Si se li pegue se diu "Pipalmo" i se torne a tirar. - Si se li torne a pegar, se diu "Tute". - El següent llançament ja consistirà en colar la xiva al <i>guà</i>. <p>Si la posa dins, el propietari de la xiva està eliminat (en algunes ocasions s'ajugaven la xiva i el que guanyava se la quedava).</p> <p>Si se falle el tir, és el torn del següent jugador.</p> <p>Guanye la partida l'últim que quede.</p>
FONT D'INFORMACIÓ	Entrevistes

8.2. Annex 2: Respostes del qüestionari.

Gènere	Edat	Explica algun joc que recordes que jugaves quan eres xiquet:	Jugàveu xiquetes i xiquets junts?	Jugàveu xiquets de diferents edats?	Passaves moltes hores jugant al carrer?
Home	9	Futbol	no	si	5
Dona	9	L'aranya	si	si	4
Home	10	Futbol	si	si	2
Dona	10	AL SALE, I JUGAVEM ALS PARCS	si	si	4
Dona	10	patines i patins	si	si	3
Home	10	PILLA PILLA	si	A VEGADES	5
Dona	10	Escondite	si	A vegades	4
Dona	10	L'aranya	si	si	4
Dona	10	A cuiners	si	si	3
Home	10	De menut solia jugar al escondite	si	si	3
Home	10	Bous , futbol, a pilla pilla, escondite	Normalmente no	si	5
Home	10	Futbol, basquet...	si	si	3
Dona	10	Escondite	si	No	3
Dona	10	Jugar amb les nines	bueno	si	3
Dona	10	Professions	si	si	4
Home	11	Bous	si	A vegades	3
Home	11	Al matagallines : HI HA UN GRUP DE XIQUETS A LA PARETI S'HA DE PEGAR AMB LA PILOTA A ALGUNA PART DEL SEU COS	si	si	2
Home	11	A polis i cacos	si	No	3
Home	11	Escondite	si	No	3
Home	14	Futbolin	no	No	2
Dona	17	Escondite	si	si	3
Dona	17	Amagar-se per tot el poble	si	si	4
Home	19	La momia, dardos, ping pong,	si	si	5
Home	19	A polis i cacos, se feien 2 grups i uns eren els polis i els altres els cacos. Els polis contaven hasta 50 i els cacos se amagaven per una part del poble; els polis quan acabaven de contar eixien	si	si	5

		en busca dels cacos i quan trobaves a algú els havies de pillar i portar a una zona on era la càrcel, si volies salvar-te algú del teu equi havia de anar a per tu.			
Dona	20	A fer casetes	si	No	4
Home	20	Escondite	si	si	5
Home	21	Futbol	no	si	5
Home	21	Futbol al poli, al pati de la escola, a la paret de ma casa, al carrer..	Casi sempre xics	si	5
Dona	21	Jugàvem a fer cases, quan ja la teníem era l'hora de deixar de jugar. Però en realitat la diversió era trobar coses per tal de construir-la.	si	si	3
Dona	21	Amb les <i>caniques</i> , <i>tazos</i> i també al joc de saltar els números amb els peu (que estaven els números pintats al terra amb tiza) o saltar a la corda.	si	si	5
Dona	21	A xutar la pilota lo més alt possible. Les finestres dels veïnes eren porteries de bàsquet Recórrer-nos tot Vilafranca amb la bicicleta A ser " <i>dames i regines</i> "	si	si	5
Dona	21	<i>Churro, media manga y mangotero, la comba, parchis, pilla pilla, sambori</i>	si	si	4
Dona	22	<i>A la comba, al sale, a cementeri, pilla pilla, a un dos tres Paret, a chocó chocó Lala y mes cançons, a l'escondite , a tendetes,</i> vendre pulseres....	Depende del joc ere mes habitual jugar en xiques y altres tots juns	si	3
Home	22	<i>Polis i cacos</i>	si	si	5
Home	22	<i>Polis y cacos</i>	si	si	5
Home	22	<i>Paret</i>	si	si	5
Dona	22	<i>Un , dos , tres paret</i>	si	si	5
Home	22	<i>Bordillo</i> , turnar-se per a pegar amb la pilota un bordillo i el que falla eliminat	no	si	4
Dona	22	Jugar en les coves de la muntanya	si	si	5
Dona	22	<i>Escondite</i>	si	si	5
Home	22	<i>Escondite</i>	si	si	5
Dona	23	<i>Escondite</i>	si	si	4
Dona	23	<i>"Manos en la cabeza"</i>	si	si	4
Home	23	<i>Polis I cacos</i>	si	si	5

Home	23	<i>Escondite</i>	si	si	4
Dona	23	<i>Pot pot</i>	si	si	4
Home	23	<i>El escondite</i>	si	si	5
Dona	24	Fútbol	si	si	4
Dona	25	<i>Papotet, bous, polis i cacos</i>	si	si	4
Home	25	<i>Escondite, 3 navios en el mar, a bous, al matagallines, sangre sangre, futbol</i>	si	si	5
Home	25	<i>Escondite: uno contaba hasta 30 y los otros se escondían. Luego había que encontrar los que se habían escondido. El primero en ser encontrado era el que en la siguiente ronda tenía que buscar.</i>	si	si	2
Dona	26	<i>Sambori, escondite, fútbol, un, dos, tres pollito inglés, jocs de palmes, pilla pilla</i>	si	si	5
Home	26	A fer casetes i a futbol	si	si	5
Dona	27	<i>Escondite</i>	no	si	5
Home	27	A bous	si	si	4
Dona	27	<i>Comba, sale, bous</i>	si	si	5
Home	27	Construir casetes	no	si	4
Home	28	Futbol	no	si	3
Home	28	Destacaria a l'hivern quan nevava jugar a fer ninots de neu tirar-nos en el trineu i fer "guerres" en pilotes de neu. A l'estiu que eixiem mol mes al carrer diria anar a pegar voltes en la bicicleta , anar a la piscina , <i>als tres navios</i> i futbol entre altres .	si	si	4
Home	29	Bous,pilota,anar en bici.	si	si	3
Dona	30	<i>A la goma</i>	no	si	5
Dona	30	<i>Churro, media manga, mangotero</i>	si	si	5
Home	30	<i>Tazos</i>	si	si	3
Dona	31	<i>Tres navíos</i>	si	si	5
Dona	31	<i>Marro</i>	si	si	4
Dona	31	<i>Marro</i>	si	si	5
Home	32	Pilla pilla, pañuelito, bous	si	si	2
Home	33	A 3 navios... zona placeta de dalt i el portalet	si	si	5
Dona	33	Futbol	si	si	3
Dona	33	<i>Escondite, sobre-sobre, 1,2,3 paret, sambori, tazos, xives, comba, a pillar</i>	si	si	5
Home	34	<i>A les canicas, a les xaapas</i>	si	si	4

Dona	34	<i>Comba</i>	si	si	3
Dona	35	Tres navios	si	si	5
Dona	38	Al <i>sale</i> , se dibuixava al Terra quadrats i se posaven números, tiraves una pedra i a la pata coixa tenies que saltar i on estave la pedra no tenies que posar el deu, quan tornaves t'ajupies a replegar la pedra i hasta el final i aixina hasta passar tots els números. Ara encara se jugué sols que se diu SAMBORI	si	si	5
Home	38	Es die " <i>Barraca</i> " o " <i>3 palmets</i> ". Es jugava a l'escola al pati o abans d'entrar a classe.. Un pagava i si tocava a altre li die barraca i passava a pagar. Damunt de finestres ere barrera si el que pagava no tocava el peu del que estava pujat . comptant tres pams en la seua ma. També era barrera tocant amb un peu el bordillo, pero l'altre peu tenia que estar escamarrat i que el que pagava no puguera fer els tres palms. Mentre el que pagava media, la resta de jugadors li podia pujar a "caballito" i tornava a començat pagant. Si no tocava acera o bordillo el jugador hacia fent "pont", tenia que passar pegat a la paret mig ajupit mentre els demes li pegaven en la ma a l'esquena.	no	No	4
Dona	38	<i>Tres navíos en el mar</i>	si	si	5
Dona	38	<i>5 navíos</i>	si	si	4
Dona	38	<i>A l'escondite</i>	si	si	5
Dona	38	<i>A tres navíos en el mar</i> . Sempre jugaven per la nit,era tipo l'escondite, per tot el Carrer Que estius mes feliços!!	si	si	5
Dona	39	<i>A tres navios en el mar</i> .	si	si	5
Dona	39	<i>Xurro-mediama-mangotero</i>	si	si	5
Dona	39	<i>Marro</i>	si	si	5
Dona	39	<i>Anàvem molt en bici</i>	si	si	5
Dona	39	<i>A la xurro va !!!!</i>	si	si	3
Home	40	<i>Marro, xurro, caniques, escondite, clips, xapes</i>	si	si	5
Dona	40	<i>3 navios</i>	si	si	3
Home	41	<i>Tente</i> (joc de construcció), jocs de taula, esports.	no	si	2
Dona	41	<i>La goma</i>	no	si	5
Dona	41	<i>3 navíos en el mar</i>	si	si	5
Dona	41	<i>Marro</i>	si	si	5
Dona	42	<i>Comba, goma....</i>	si	si	4
Dona	42	<i>A marro</i>	si	si	5
Home	42	Natros solíem jugar a <i>xiva, pipalmo, tute</i> i <i>gua</i> . També jugàvem	no	si	5

		a <i>churro va</i> . Fèiem equips de futbol en xapes. Cadascú tenia un equip i retallàvem la cara dels jugadors dels cromos de futbol i les apegàvem en plastilina a les xapes. Dibuíxàvem un camp de futbol en tiza i fèiem les porteries en caixes de sabates i la pilota ere un dau. Fèiem el mateix en els cromos de ciclistes en les xapes. Dibuíxàvem en tiza una carretera prou gran al carrer i si te eixies de la pista ere com si hagueres caigut i tornaves a meta. Les xapes les manejàvem pegant-li en el dit.			
Dona	43	<i>Escondite</i> .	si	si	5
Dona	43	A les gomes	no	si	3
Dona	43	<i>A 3 navios, al escondite, a marro</i>	si	si	5
Home	43	<i>Marro</i>	A voltes, xics contra xiques.	si	5
Home	44	<i>Escondite i xurro</i>	si	si	5
Home	44	<i>Al xurro</i>	si	si	5
Home	44	<i>Xiva</i>	no	si	5
Home	44	A l'estiu, sobretot a un joc que es diu " <i>Tres navios en el mar</i> ". I consisteix en un joc amb dos equips de diferents número de participants i pels carrers del poble un equip ha de trobar a l'altre.	si	si	4
Dona	45	<i>Goma</i>	no	si	5
Dona	45	<i>La comba</i>	no	No	3
Dona	45	<i>A marro</i>	si	si	5
Dona	45	<i>A la corda/Churro/Cromos de petar/Goma saltar</i>	no	si	2
Dona	45	<i>Escondite ,la comba ,futbol</i>	si	si	5
Dona	46	<i>A sambori</i>	si	si	4
Home	46	<i>Xurro , mediamanga o mangotero.</i>	no	si	3
Dona	46	<i>Marro, tres navios (tipus polis i cacos x tit poble) pilota, la goma, churro va</i>	si	si	5
Dona	46	<i>Pilla pilla</i>	si	si	5
Home	46	<i>Marro</i> : eren dos equips, el que pagava ocupava tota la plaça i l'altre equip estava a la acera d'un costat (allí estave a salvo) . L'equip que estava a l'acera tenie que eixir, tocar la paret d'enfront i tornar sense que l'agarrin. L'equip que pagava intentava agarrar , si ho aconseguia, als que agarraven feien una cadena tocant a la paret. Per salvar als companys, un del	si	si	5

		equip tenia que passar i tocar a algu de la cadena. Si al final s agarraven a tots es canviave a pagar.			
Home	46	<i>Xurro</i>	si	si	5
Home	47	<i>A xiveta</i>	si	si	4
Dona	47	<i>Marro</i>	si	si	4
Home	47	<i>Al xurro</i>	si	si	5
Dona	47	<i>Al muro</i>	si	si	5
Dona	47	<i>Churro va</i>	si	si	5
Dona	48	<i>Marro</i>	si	si	5
Dona	50	<i>Marro</i>	si	si	3
Home	50	<i>Tella</i>	no	si	5
Dona	50	<i>A ' escondite</i> <i>Tres navíos en el mar.</i> <i>Churro , media manga , mangotero.</i>	si	si	4
Dona	50	<i>Xiveta</i>	si	si	5
Home	50	<i>Pot pot</i>	si	si	4
Dona	50	<i>L'escondite</i>	si	si	4
Dona	50	<i>Tres navios en el mar</i> , es feien dos grups de xiquets (quan erem menuts jugavem en els veins dels carrers del costat, erem xiquets de totes les edats). Un grup eixia corren pels carrers per a que la.altre grup no el vegea. El primer grup quan ja estaen amagats cridaven " tres navios en el mar" l.altre grup quan eixia a buscar-los cridava " i otros tres a navegar" , fins que es trobaven.	si	si	5
Dona	51	<i>Marro</i>	si	No	4
Dona	52	La " <i>Goma</i> ". Consistís en comprar 4 metros de goma d uns 2cm en una merceria i unir les dos puntes, 2 persones la estiren per darrere del seu cos i les altres una a una la salten ficant cada volta mes dificultat (canviant l'altura, enrrollant per les cames...), Mentre canten una cançó. Poden jugar tantes persones com s'estime oportú.	no	si	4
Dona	53	<i>Corda, joguets , marro ,</i>	si	si	5
Dona	53	Jugava a la <i>comba</i>	si	si	5
Dona	53	<i>A un, dos, tres paret.</i>	si	si	3
Dona	53	<i>A navios en el mar</i>	si	si	5

Dona	53	A <i>sale</i> , a saltar la comba, o la <i>goma</i> , en nines de paper...	si	si	3
Dona	53	Jugavem a " <i>tres navios</i> " eren dos equips uns s'amagaven i els altres els buscaven per tot el poble. Per començar dèiem: <i>tres navios en el mar...</i> I els que s'amagaven contestàvem: i <i>otros siete a navegar</i> . Els joc podia durar varies hores.	si	si	4
Home	54	<i>Tella</i> , en soles de sabates se traïen cromos d'un quadrat. <i>Gua</i> , en <i>xivetes</i> a col·locar-les en un foradet que fèiem a enterra	no	si	4
Home	54	<i>Tella</i>	no	si	5
Dona	55	El <i>pot-pot</i> . En una pot de llauna ple de pedres(tancat)el tiràvem per les escales del portalet de san Roc .El que pagava baixava a buscar-lo i mentrestant els altres s'amagaven Després havia de buscar-los. Quan trobaves algú dies: pot-pot per.....Marta .I així fins que trobaves a tots. Mentrestant si algú tocava el pot i se salvava tornaves a pagar.	si	si	5
Dona	55	El <i>mocadoret</i> , Es fan dos grups. Cada grup es posa en rogle per assignar-se un nombre(1- fins al nombre de jugadors que te el grup) Es fan tres línies al terra a la mateixa distancia. Un grup es col·loca darrere de la línia que esta mes a la dreta del centre i a la línia esquerra del centre. Una persona es col·loca al centre amb el mocadoret i diu un nombre depenen del nombre del jugadors que hi ha. Un jugador de cada equip eixirà a buscar el mocador fins la línia del mig del cap i el portarà al seu equip. En cas de no agafar- lo correra per agafar al jugador del altre equip.	si	si	4
Dona	56	A <i>sale pot pot i a tres navíos..</i>	No	si	5
Dona	57	<i>Tes navíos en el marescondite.... Cromosla comba....</i>	Si	si	5
Dona	57	Juaem al <i>boli</i> dale en una fusteta y una paleta de fusta; ficaem la fusteta al cantonet de la sera y li pegaem en la paleta y si tenies gracia despues la llansaes avore qui la podie agarrar	no	si	5
Dona	58	<i>Sale, marro, doli, mocaoret, goma, comba...</i>	si	si	3
Dona	59	<i>El sale</i>	si	si	5
Dona	59	<i>Doli. Comba. Tres navíos en el mar. A sale.</i>	si	si	5
Dona	59	<i>A la comba</i>	si	si	5
Home	60	El que més jugàvem ere a <i>xiveta</i> (canicas), a <i>doli</i> , a <i>tella</i> , a <i>alsa prriba</i> , tirachinas, en un arc de fusta. I de mes granet a futbol tambe.	no	Pocas veces, casi nunca.	5
Dona	61	<i>Mocadoret</i>	si	si	3
Home	62	<i>Doli</i>	Si	si	2

Home	63	<i>Popotet</i>	No	si	5
Dona	63	La plaza de mi pueblo	Si	si	5
Home	63	Jugàvem a mata li diem que es mol paregut a (balón prisionero) , <i>tres palmts</i> , el <i>amagat</i> (l' <i>escondite</i>), a <i>carpetons</i> es jugave en un tros de sola de sabata que la llançaves a un redoli a dos metros de distància en el qual hi havia dins cartes doblegades que havies de traure-les, en un aro de un caldero i una espècie de forca fèiem rodar l'aro del caldero.	No	si	2
Home	65	<i>Carpetones</i> , se hacían con cartas de baraja. Se plegaba cada carta de forma que quedaba un cuadrado. Se ponían en un círculo y con una suela de goma de zapatilla se intentaban sacar lis carpetones del círculo. Había que tener cuidado porque podías eliminar el (los)contrario (s), matandolo, si a lo largo de la partida le podias pegar	Si	si	5
Home	65	<i>Marró, passeta, doli, futbol, pilota a mà, xiva,</i>	No	si	4
Dona	65	<i>Marro, la comba, doli pilota...</i>	Normalment, no.	si	3
Dona	65		No	No	5
Dona	66	<i>A tres navíos</i> , podien jugar molts, se feien dos grups un grup se amagave, i el altre els buscava, quant estaven amagats deien cridant un poc, <i>tres navíos en el mar</i> i contrastaven: <i>otros siete navegar</i> i a buscar quant els trobaven deien cirera coberta.	Si	si	4
Dona	67	El què mes mos agradave, quant al estiu no desniem classes, ere eixir per la nit, en el bocadillo, l jugar a <i>tres navíos en el mar</i> . (es jugar a amargar-se) però a les 11 hores, a casa.	Si	si	2
Home	68	<i>Marro</i> : dos bandos, elegits a "xafo" .Uns que paguen tenen que toca als bons,que estan en la acera de la plaça des de el col·legi de les monges al carreró de caragol. Quant un bo eix de la acera te que toca el pany d'enfront (des de ca patiràs a casa del guit) esquivant als contraris que van a per tu. Al tocar-te se diu " <i>marro</i> " i estàs presoner agarrat a la canal de Donya Concha fent una cola a medida que se va marrant als bons fins que se toque a l'últim i se canvie de camp: els bons passen a roíns i al revés els rofina a bons y tren a començar la partida. Si en una d'elles uno dels bons toque a algun de la cola que estan en la canal se diu " <i>desmarro</i> " i continúa la partida estant tots salvats. Se pot jugar en número que se vullgue a partir de dos persones.	No	si	5
Home	68	" <i>Marro</i> " " <i>Tres pamets</i> " " <i>Navajeta</i> " " <i>A l'una anda la mula</i> " " <i>Joc</i>	No	si	3

		<i>calent"</i>			
Home	71	<i>Doli (boli), marro, navajeta, bandera, joc calent, quiet (kit), a la una banda la mula, sota cavall i rei, corretgeta, futbol</i>	Poques vegades però alguna vegada sí.	si	3
Home	74	<i>A marro , al dolí , al favo a la moreta , al sense cap o paseta, a la navaiseta,</i>	No	si	2

8.3. Annex 3: Entrevistes

1a generació:

Lola Andrés Simón

- **Quin és el teu nom?** Lola Andrés Simón

- **Quants anys tens?** 82

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

Per carnestoltes jugar a "canterets". Mos assentàvem en rogle i ens passàvem un "topí" "cante" o "pexerull" (recipients de test que conten líquids) hasta que se mos caie en terra i se trencave. Antes d'aquest dia assenyalat, es guardaven tots els recipients que s'havien anat trencant en casa.

També anàvem a la serreria del poble i jugaven a columpiar-mos pujats a un extrem i l'altre d'un cabiró de fusta. Com si fóra un columpio.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** A vegades si.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Jugàvem els veïns del *maset*

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** No molt perquè teníem que treballar

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?.** No teníem diners per a comprar-mos joguets, però sempre recorriem algo pa poder jugar.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** No vam jugar molt perquè mos vam fica a treballar molt prompte. Primer cuidant xiquets i enseguida a la fàbrica.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Vaig anar a la *escuela de niñas*.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Hasta els 9 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Quan eixia d'escola ajudava a casa i després ja a treballar.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Recordo una vida feliç.

Nati Andrés Simón

- **Quin és el teu nom?** Nati Andrés Simón

- **Quants anys tens?** 79

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** Jugàvem *a pot pot*, també jugàvem *a tres pedretes*.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Alguns jocs si altres no.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Si jugàvem tots els que vivíem prop.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** No vaig jugar molt al carrer perquè des de molt menudes ja treballàvem. Primer quan escara estava a l'escola, eixia antes pa cuidar als 9 xiquets dels del banc, que alguno ere més gran que jo i tot i lo únic que mos donaven ere el menjar, després de passa per la taula i que tots menjaren. Després vaig treballar per als de la farmàcia, hasta que vaig entra a la fàbrica i ja men vaig eixir quan me vaig casar.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?.** No teníem diners per a comprar juguets. No teníem res, no sabíem ni que els plàtans eren grocs, ni el xocolate marró ni la llet blanca.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** No mos sobrave molt de temps perquè sempre estàvem fen alguna faena, però me agradave quan estàvem a casa a ficar-mos les sabates de tacó de les mares i pujàvem i baixàvem les escales de casa, hasta que caiem i mos fèiem algun repeló que atre.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Anàvem solo les xiquetes a la *escuela de niñas*.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Dels 6 als 9 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** No hi havie extraescolars. A lo únic que vaig anar va ser a costura quan era més grandeta.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** En misèria i companyia, però encara aixina érem felices perquè com totes teníem lo mateix no mos sentíem diferentes.

Araceli Prats Andrés:

- **Quin és el teu nom?** Araceli Prats

-**Quants anys tens?** 71

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

Jugàvem a *sale* i a *tres navíos en el mar*.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?**

Normalment separats, però a vegades a *tres navíos en el mar* jugàvem tots junts.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Jugàvem els veïns i a vegades si que nos triàvem un poc per edats.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Natros la vertat que vam tindre molta sort perquè a la nostra casa mai va falta de res (cal destacar que la mare i la avia eren les comares del poble) i hasta els 14 no nos vam fica a treballa a la fàbrica, perquè algunes amigues des de més menudes ja treballaven.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** Ens fèiem plats per a jugar amb el fang que agarràvem de la cova de ruta.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Moltes vegades la *uela* Adelina (comare del poble) mos enviava a les cases dels rics a demanar-los caldo o alguna cosa de menjar per a les famílies més pobres que acabaven de tindre xiquets i no tenien res.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Vam anar a la *escuela niñas*.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Hasta els 14 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** No hi havies extraescolars.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Una infància molt feliç.

Rosa Prats Andrés:

- **Quin és el teu nom?** Rosa Prats

-**Quants anys tens?** 73 anys.

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** A la corda, al *doli* i a amagar-mos.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** No, sempre separats. Solament vam estar xiquets i xiquetes junts hasta els tres anys després ja mos separaven.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Jugàvem en els veinets del carrer, però mos triàvem més els de la edat, i els més xicotets se triaven també.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Quan eixíem d'escola mos donaven la brena i jugàvem casi hasta hora de sopar.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** No teníem molts joguets, pilotes i això si, lo atre mos discorriem natros pa poder jugar a casetes.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?**

- **A quina escola vas anar?Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Hasta els tres anys si que anàvem junts però després ja ens separaven.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Vam anar a l'escola des dels tres anys hasta els 14 que vam acabar i vam anar a treballar a la fabrica.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Natros no teníem extraescolars.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Pos molt bé quan érem menuts al carrer a jugar i no tants debers com ara, ho passàvem molt be natros.

Juan Andrés Tena:

- **Quin és el teu nom?** Juan Andrés

-**Quants anys tens?** 74 anys

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** A futbol, a *tres navíos en el mar*, en la pilota.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** No solament jugàvem els xics.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Jugàvem els del carrer de diferents edats

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Quan acabàvem de l'escola anàvem a jugar hasta que els pares mos cridaven pa sopa

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** No teníem joguets que compràvem, alguno que mos portaven els reixos, i sinó mols inventàvem.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Quan no estàvem al carrer cuidàvem als germans mes menuts i feem el deber.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** A la del pobla i als tres anys quan entravem a escola anàvem tots junts després ja no.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Hasta els 14 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** No hi havie

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Molt feliç

2a generació:

Román Pitarch Mestre:

- **Quin és el teu nom?** Román Pitarch Mestre

-**Quants anys tens?** 65 anys

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** *Navalleta*: es juga en un lloc on es pot enclavar la navalla (musgo, terra..) per torns. Comença tirant del dit menut. Es pose la navalla en punta en el dit menut. Quan li donaves acció i lo que volies es que se quedare en punta. Passes al següent dit. L'objectiu és aconseguir-lo en tots els dits de la mà. Després en la govarella (monyeca), seguidament en el muscle. Per últim en el cap.

També jugàvem a doli. Al alsa p'arriba que a vegades jugàvem en cromos i a vegades en estampetes. Se ficàven cap per avall i li pegaves palmotà i les que se quedaven cada cap a mun te les quedaves. A més al pati de l'escola jugàvem a futbol i quan estava al mas anàvem a busca nius.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Quan jugàvem pel carrer a vegades junts, però a l'escola jugàvem xics per una part i xiquetes per l'atra. I si mos veien les mestres mos separaven.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Solíem triar-mos per edat.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Tot el que podia en els xiquets dels masos veïns que érem molts xiquets, quan no estava en les ovelles o fen alguna faena

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** No teníem molts joguets comprats, però alguno sí. La majoria mos els fèiem natros.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Ajudàvem a casa. Per exemple anàvem a per aigua al pau.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** A la del poble.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Hasta els 14 anys. Al principi anàvem caminant des del mas hasta l'escola. Després van ficar un autobús que mos replegave al peiró de Sant Pere a tots els

xiquets dels masos veïns.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** No hi havien.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Tranquil·la i feliç.

Jaime Dolz Monferrer

- **Quin és el teu nom?** Jaime Dolz Monferrer

-**Quants anys tens?** 63 anys

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** Normalment, jugàvem a varios jocs però a tres *pamets*, que se tractave de pillar a uno i quan es pujave a un muro més alt de tres pams, no els podies pillar. Paregut al *pilla pilla*.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** No, solament jugàvem xiquets.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Si jugàvem xiquets de diferents edats i no modificàvem cap regla.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Sobre 45 minuts cada dia perquè jo vivia a un mas i quan acabàvem de dina eixíem correns de l'escola i teníem sobre uns 45 minuts hasta que tornàvem a entrar i ja després per la vesprada quan eixíem ja teníem que anar cap al mas a ajudar.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** Si, jugàvem a algun joc que necessitara que ens férem els materials, com a *carpetons*, amb soles d'espardenya.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Tenia molt poquet temps lliure perquè anàvem al mas i allí ens enviaven a replegar les ovelles i a fer faenes per el mas.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Vaig anar a l'escola de la pobla de sant miquel que diem natros o a la *Pobla del Ballestar*. A esta escola vaig anar dels 6 anys hasta els 9. Després vam canviar de mas i vam anar a viure a uno de d'Anglesola i ja vaig anar allí a l'escola. A l'escola de la pobla solament hi havia una classe i estàvem tots junts, a la Igle no estàvem junts els xiquets i les xiquetes.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Dels 6 hasta els 14.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** No, solament estava al mas treballant.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** La vertat que com vivíem al mas, veníem mol poc al poble, veníem a les festes un poquet a vore els bous en els pares.

Mª Jesús Bernad Andrés:

- **Quin és el teu nom?** Mª Jesús Bernad Andrés

-**Quants anys tens?** 54

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** Jugàvem al *sale*, a la comba, a xiva, a nines, en alguna pilota, a l'escondite. De més menudeta jugàvem a tendetes, mos ho muntàvem natros, buscàvem pedretes o herbes de diferents maneres. També jugàvem a mestres, hi havie una paret que escrivíem en tiza i això ere la pizarra i els xiquets que feien d'alumnes se sentàven a la acera d'enfron i un altra feia de mestra.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Solíem jugar els veïns i els germans. A vegades si que mos separàvem xics i xiques, a vegades, no. Depèn del joc.

Quan ja érem més grans mos ajuntàvem les companyeres de classe, al carre d'alguna o a casa de algun atra.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?**al carrer jugàvem tots els veïns i cada uno tenie una edat.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** En estiu més que en a l'hivern, pel fred

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?.** Depèn el joc.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Estàvem a casa i ajudàvem o fèiem la faena de classe o jugava en el meu germà.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Primer vaig anar al colegi de monjes, lo que serie preescolar. On estan els pisos tutelats ahí estàve l'escola. A un piso els xics i a l'atre les xiques. Sempre separats. Després me pareix, que a tercer, vam anar on estan les escoles ara i seguíem separats hasta sisé que ja mos van mescla pa fer sisè setè i octau.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Hasta els 14 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Extraescolars no hi havia. Als 12 o 13 anys vaig anar a aprendre a escriure a màquina i després al corte a aprendre a cosir.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Ere una vida molt tranquil·la.

Antonio Luis Bernad Andrés:

- **Quin és el teu nom?** Antonio Luis Bernad Andrés

- **Quants anys tens?** 51

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

Futbol, *xiva*, *tres pamets*, *marro*, *sobre-sobre*

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** No, moltes vegades sols jugàvem els xics

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Quasi sempre jugàvem els amics

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Tot el que se podia (depenia de l'oratge i dels deures)

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** Sols feia falta materials per jugar a futbol i a *xiva*.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Quan no estava jugant al carrer mirava la televisió, si feien alguna cosa, perquè hi ha que pensar que sols hi havia 2 cadenes que no emetien a totes les hores del dia. A més a més, quan era més menut no teníem tele a casa i anava a casa la "uela", i sinó, jugava a l'entrada de casa en la pilota o en els indios i pistoleros que tenia o en els cotxes de joguet

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Un parell d'anys vam anar separats els xics i les xiques, després ja vam anar junts.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Fins als 16 (fins els 14 a l'EGB i després 2 anys a la FP.)

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Entonces no hi havia extraescolars (sols hi havia repàs, i no vaig anar mai).

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Suposo que com tots els xiquets, meravellosa. Els pares dins de les seues modestes possibilitats sempre van fer lo possible per fer-nos feliços. El poder anar per eixe poble des de ben menut, sempre ha sigut molt bo per als xiquets. Ara com hi ha altres alternatives (extraescolars, tv, mòbils, consoles, etc) ja no se passe tant de temps al carrer, i el que se passe, ja no és jugant, sinó al mòbil.

3a generació:

Mª Carmen Prades:

- **Quin és el teu nom?** Mª Carmen Prades

-**Quants anys tens?** 40

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** *Tres navíos en el mar:* fèiem dos equips mixtes i ens amagàvem per tot el poble. Un equip s'amagava (i cridava: tres navios en el mar) i l'altre equip els buscava (i contestava: y otros 3 a navegar). Fins que els trobàvem.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Jugàvem junts a alguns jocs (*tres navios, xurro, escondite*, guerra de globus d'aigua...) i en altres jocs jugàvem només xiques (saltar la goma i la comba, a les nines, a ser tenderes...)

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** jugàvem de diferents edats, però amb poc marge. Al poble hi havia molts xiquets, i per tant ens agrupàvem per edats aproximades.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** no podria dir un temps concret, però tot el temps que teníem lliure i podíem (a l'hivern menys). Abans els xiquets teníem menys extraescolars (catequesis, dibuix, solfa, balonmano... i no ho fèiem tot ni els mateixos cursos)

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** En alguns jocs els compràvem: pilotes, goma per a saltar (o corda); en altres jocs fer-los era el joc en sí (fer pastissets de fang...per exemple), i a voltes muntàvem el joc amb mobiliari (fer tendetes per exemple). En menys ocasions els fabricàvem (com un "*tiraxines*" que fèiem amb fusta i pinces d'estendre)

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Mirava la tele, jugàvem a jocs en casa (nines, cartes...), pintàvem i sempre em va agradar molt llegir (encara m'agrada molt) i a això li dedicava prou de temps sobretot a partir dels 10 anys.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Vaig anar a l'escola del poble, i anàvem tots junts.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Començàvem als 4 (abans alguns anàvem a la guarderia als 2-3 anys) i vam eixir amb 14. Total 10 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Ja t'he comentat abans. Jo vaig, en diferents anys (no ho recorde bé), vaig anar a diverses activitats: catequesis (como no!!!!), dibuix, solfa (era un desastre, només 1 any), balonmano, mecanografia... i no recorde més

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** La vida al poble tenia 2 cares (i crec que té). Quan estaves bé amb els amics (i parlo de totes les edats) el poble era molt divertit i, sobretot, teníem molta llibertat. Però a voltes (els passava a tots, i tots erem culpables alguna vegada de fer-ho) t'apartaven per alguna raó i en aquells moments el poble es feia molt menut i et senties molt sol. En general, recorde que viure al poble sent xiquet era divertit i vivíem bé, tinc bons records... però imagine que tothom té bons records de la infància bons visquen on visquen.

Geles Altaba Marín:

- **Quin és el teu nom?** Gales Altaba Marín

- **Quants anys tens?** 39 anys

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

Tres navios en el mar. Es feien dos grups i un s'amagaven i els altres havien de buscar seguint unes frases o unes pistes tipus contrasenyes, que es deien en veu alta, era súper divertit.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Si jugàvem xiquetes i xiquets junts, no miràvem si érem xiquets o xiquetes, en realitat jugàvem els veïns del carrer. I jugàvem a jocs de carrer com a bous a *marro* a *l'amagatall* a *xurro va*.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Sí jugàvem nens i nenes de diferents edats, els més menuts eren "*suro*" o *colxoneta*, això volie dir que encara que els pillaren no pagaven.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** No sé quan de temps dedicàvem a jugar al carrer, si sé que més del temps que tenen els nens avui en dia perquè nosaltres no teníem extraescolars, teníem molta llibertat. Si que es veritat que en l'estiu eixíem molt més que a l'hivern, degut a l'oratge, la neu, etc.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** Normalment jugàvem a jocs sense material, a voltes podíem portar una goma o una corda per a saltar, una bici... però poca cosa més, normalment jugàvem sense materials.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Quan no estava al carrer jugava en els meus germans, també feia els deures o llegia o mirava la tele.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** La meua escola "don Blasco d'Alagon" i si ja estàvem xics i xiques junts, en aquella època dels 80 ja estàvem xics i xiques junts.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** En la escola he estat 10 anys des de pàrvuls 4 anys fins a octau de EGB

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** De extraescolars solament vaig fer 1, guitarra. Es que no en oferien tampoc no mos apuntàvem, en aquella època no se valoraven les extraescolars, nosaltres ens vam apuntar a guitarra i la veritat que no vaig a prendre massa.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?**La vida al poble de xiqueta ara meravellosa, jo la recorde en molta llibertat sense perill, molt familiar, te coneixia tot el món i saludaves i parlaves en tots. Recorriem els carrers, anàvem a les tendes, jugàvem, cantàvem. La veritat que tot el dia sense para. I era molt feliç. Jo crec que el poble dona molta confiança i molta llibertat.

Javier Tena Vidal:

- **Quin és el teu nom?** Javier

- **Quants anys tens?** 38

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

Jugàvem a *Barraca*, un joc en el que un pagava i els demés havien d'evitar que el que pagava els tocara. Les úniques "barreres" eren les finestres o reixes. El que pagava podia medir tres pams i si aplegava als peus d'una persona li deia Barraca i passava a pagar.

Altre joc era *Tres Navíos*. Es solia jugar de nit. Es feien 2 equips, uns pagaven i altres eren els que els havien de trobar. Es jugava quasi per tot el poble, posant fletxes al terra i teòricament no valia a amagar-se, sempre en moviment.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?**

A Barraca més els xics. A *Tres Navíos* si que junts i mesclats els equips.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Si, a *Tres Navíos* els més menuts no comptaven en el cas de ser vistos, clar no podien córrer com els grans i se'ls dia "suro".

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Al finals dels 80 i principis dels 90 es jugava molt al carrer, suposo que el fet de no tindre tantes tecnologies era un factor molt important.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** No

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Llegir, jugar al Poliesportiu, i a partir del 91 jugar a la Nintendo.

- **A quina escola vas anar?** CP Don Blasco de Alagón

- **Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Si

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Dels 4 als 14 anys.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Si, a futbol sala.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** El poble ha canviat molt en estos 25-30 anys en molts aspectes.

A l'estiu el Poli s'omplia i érem 25 persones que fèiem equips cada 5. També anar a la piscina i amb les bicicletes pel poble i a vegades al *Llosar*.

Durant l'any, els caps de setmana hi havia molt d'ambient al poble, una de les millors etapes d'oci al poble, amb els recreatius de "Barrón", Mercafranca, la gent de 12 a 16 anys tenia molts llocs on poder anar.

4a generació:

Pablo Dolz Monfort:

- **Quin és el teu nom?** Pablo Dolz

-**Quants anys tens?** tinc 32 anys

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** Pilla pillà, mocadoret, escondite.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** tots junts. Mes o menos.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** En ocasions si i dèiem que eren *suros*.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Sí que jugàvem en xiquets de diferents edat.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** En ocasions sense material.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Tot el temps que me tot el temps que me deixaren el pares.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Colegio público don Blasco de Alagón

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Hasta el 16 anys

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** A pintura

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** En plena alegria, i esperant l'estiu i una infància feliç.

Vicent Dolz Monfort

- **Quin és el teu nom?** Vicent Dolz Monfort

-**Quants anys tens?** 28 anys

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.** Normalment jugàvem més en estiu que en hivern per el clima pels carrers, jugàvem a futbol, en el patinet... a tres navíos també, fèiem dos o tres grups de xiquets i jugàvem per tot el poble a veure si mos pillàvem.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Normalment si que jugàvem junts, algun joc a lo millor no però per regla general, junts

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Jo crec que si, normalment els de la edat perquè ja érem suficients. Però tipo a l'estiu que jugàvem a bous estàvem els de dos o tres anys mes i dos o tres menos.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Al estiu moltes hores, durant l'any el que podíem.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** a futbol en pilotes. A temporades anàvem en els patinets.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Algunes vegades jugàvem dins de casa, en el videojocs, a estudiar.

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Al CEIP Blasc d'Alago. I si estàvem tots junts.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Dels 3 als 16.

-**Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Extraescolars vaig fer futbol, ciclisme, futbito, atletisme.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Jo la recordo molt feliç, molt despreocupat, anàvem pel poble on volíem molt tranquils. Recordo estar en els amics jugant.

Marta Pitarch Ripollés:

- **Quin és el teu nom?** Marta Pitarch Ripollés

- **Quants anys tens?** 23

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

Minipoble. Entre els xiquets i xiquetes de la zona formàvem una "societat" en la qual delimitàvem les nostres cases en rodalets de pedres i guix i ens organitzàvem en distintes professions tan de serveis com càrrecs "públics" (floristeria, constructor, policia, alcalde,...). El sistema econòmic estava basat en el bescanvi i manises trencades de diferents tamanys en relació al seu valor.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** si

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Jugàvem tan xiquets i xiquetes com grups de diverses edats ja que ens ajuntàvem els del carrer, era freqüent compartir grup amb els germans i tenir els amics del carrer de casa i els del carrer de "ca la uela", amb els límits de distància ben marcats per les mares i allargant poc a poc segons creixíem. Tot i que, tots ens hem escabullit a investigar i descobrir altres llocs més lluny del que tocava alguna vegada.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Ens passàvem la major part del temps lliure (quan el temps ho permetia) al carrer, era berenar i a córrer inclús moltes vegades ja eixíem menjant.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** No hem requerit molts materials fabricats, alguna vegada portàvem alguna pilota, unes banyes però generalment jugàvem amb el que fora. Ens divertíem intentant agafar sargantanes, escalant roques, voltant en la bici, amb guix de les escombres de la obra,... També solíem aprofitar els parcs i quan muntaven les carpes i valles per als animals de la fira de la magdalena, els cadafals a festes,...

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Jugava amb el meu germà, també era freqüent jugar al parxís i a cartes amb les veïnes de ma uela, en el meu cas sempre he vist de prop el treball dels meus pares i col·laborar en la mesura del possible també era una satisfacció "ajudar" a la tenda fingint que jo feia de tendera, anar amb el meu pare a "guardar la rabera", que m'aulo me contara coses del camp, escoltar les històries de la gent gran que tenia prop (que pareixien molt llunyanes i amb una forma de vida tan diferent), alguna vegada també mirava els dibuixos a la tele tot i que solia ser aprofitant les menjades (desdejuni, dinar i brenar)

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Vaig anar a l'escola a Vilafranca. A infantil estàvem més mesclats, cadascú jugava al que li venia de gust. Podies jugar a futbol un dia i un altre a pares i mares. Després, a primària ja ens vam dividir més.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Dels 3 als 16

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** En vaig fer alguna, Informàtica, atletisme, anglés,... però no moltes

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** amb molta imaginació, divertint-nos amb qualsevol cosa, plena de energia, moladures i els genolls repelats.

Marta Bernad López:

- **Quin és el teu nom?** Marta

- **Quants anys tens?** 22

- **Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet.**

“Manos en la cabeza” una variant que vam crear nosaltres del *escondite-pilla pilla*.

“minipoble”, jugàvem tots els xiquets i les xiquetes que vivíem prop. Muntàvem al descampat d'enfront de les nostres cases un poble on cadascun teníem la nostra parcel·la que era la nostra casa. Teníem lleis, drets i deures com en una societat i autoritats per fer-les respectar. També teníem alcalde, elegit entre tots. Cadascun tenia la seua feina, jo algun any vaig ser florista i altres tendera d'objectes que trobàvem a l'eco-parc. Els diners eren les manises trencades que trobàvem i depenent la grandària equivalien a mes diners o menys. La loteria eren les roselles que encara no estaven en flor. Ens jugàvem diners al color que creiem que era al obrir-la.

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** Si, no teníem molt en compte si érem xiquets o xiquetes, simplement nos ajuntàvem els veïns del carrer, fins que ja era més gran i hem deixaven moure més pel poble i quedava en les amigues.

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Si, jugàvem xiquets de totes les edats a la majoria dels jocs i per a que els més menuts pogueren jugar dèiem que eren “suros” i no els podien pillar, o no tenien que pagar quasi sempre anaven acompanyats d'alguna persona més major.

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** Estava al carrer tot el temps possible, sobretot en estiu. Perquè podia gaudir del temps al carrer ja que no tenia massa obligacions.

- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** Quan jugàvem al mini poble en el que trobàvem al eco-parque fèiem el que necessitarem nosaltres mateix.

- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?**

A jugar a casa amb el meu germà, pintar, llegir, fer els deures...

- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** Vaig anar al CEIP Blasc d'Alagó i estàvem els xiquets i les xiquetes junts.

- **Quants anys vas anar a l'escola?** Fins els 12 anys al cole i fins els 16 anys a l'institut, després vaig baixar a castelló a fer el batxillerat.

- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** vaig fer atletisme, handbol, pintura, anglès i en estiu curses de natació.

- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?**

Recordo una vida tranquil·la, gaudint de poder jugar en la naturalesa, en llibertat, sense la necessitat de tindre els meus pares vigilant-me.

Pablo Bernad López:

- **Quin és el teu nom?** Pablo

- **Quants anys tens?** 19 anys

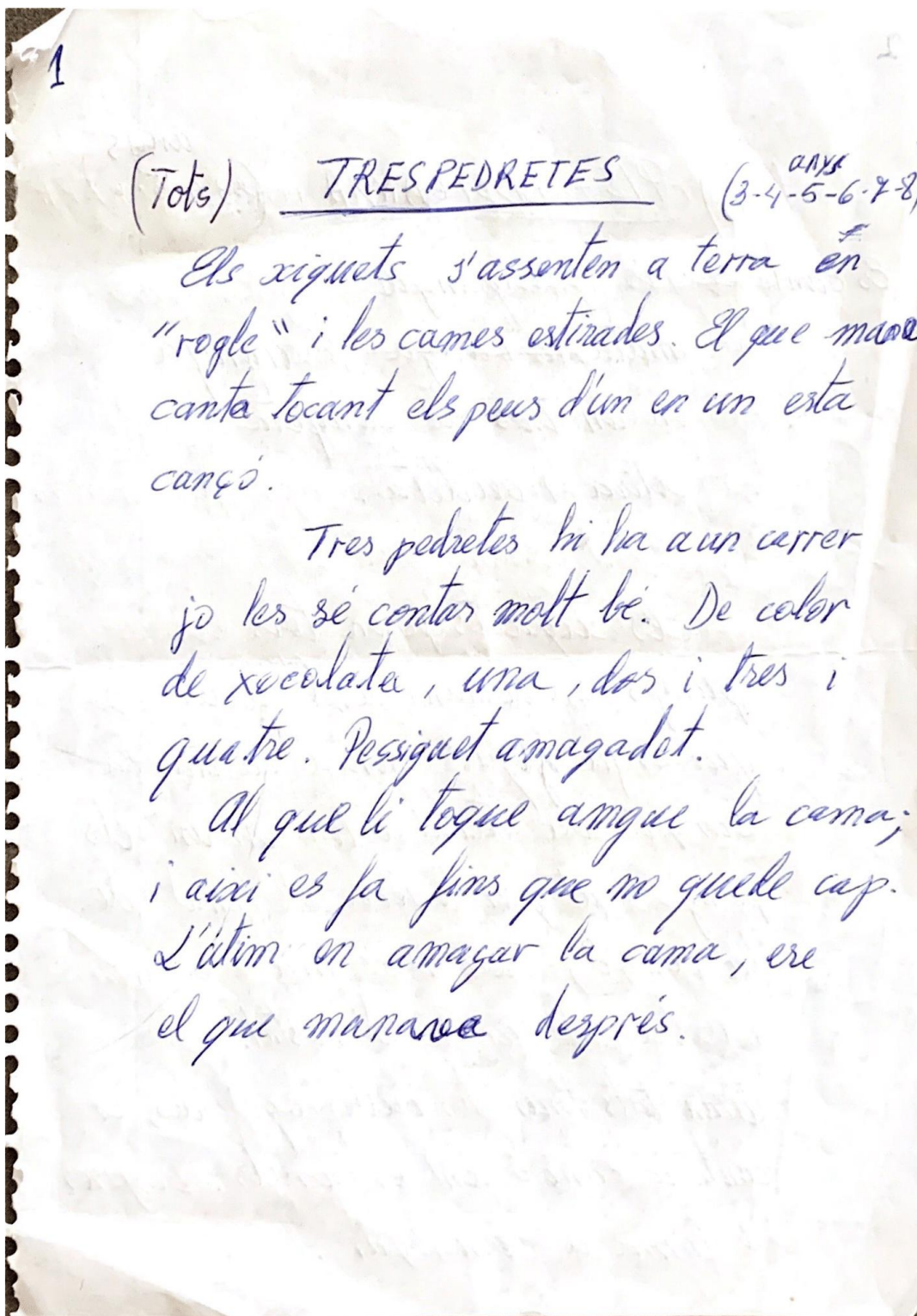
Explica'm algun joc que jugaves quan eres xiquet. futbol, manos en la cabeza

- **Jugàveu xiquetes i xiquets junts? A tots els jocs?** si

- **Jugàveu xiquets i xiquetes de diferents edats? En cas de ser afirmativa, modificàveu les regles del joc d'alguna forma per a què pogueren jugar els més menuts?** Si que jugàvem, i no

- **Quant de temps li dedicaves a jugar al carrer? Per què?** 5h al dia mes o menys, tota la vesprada, per que m'agradava i podia.
- **Jugàveu a algun joc que es necessitaren materials? Els compràveu o els fabricàveu vosaltres?** Depenent si eren jocs q necessitaven o no material, però de les dos coses
- **En què dedicaves el teu temps lliure quan no estaves jugant al carrer?** Dibuixar, jugar en casa, fer deport
- **A quina escola vas anar? Estàveu els xiquets i les xiquetes junts?** A la de Vilafranca, i si que vam anar tots junts
- **Quants anys vas anar a l'escola?** Els que tocaven, dels 3 als 12 .
- **Estaves apuntat a alguna extraescolar o feies alguna activitat en eixir d'escola?** Poli en cinta
- **Com recordes la vida al poble quan eres xiquet?** Lliure

8.4. Addenda: Explicació de diversos jocs realitzada per Elisa

(Tots) PIS - PISSIGANYA ^{anys} (2-3-4-5-6)

Es canta → Pis pissiganya
mata ~~la canya~~ l'aranya
en un tros de canyeta
estira l'orelleta.

Els xiquets posen tots els punys, un damunt de l'altre i el qui es fa jugar mentre canta la cançó va tocant d'un en un els punys i al qui li toca el final de la cançó, treu la mà i agafa l'orella del qui té al costat.

Quan tots tenen les orelles agafades, es canta la cançó fent estironets. Després es torna a començar.

(Tots) TRES PAMETS ^{anys} (6-7-8-9-10.-)

Dels xiquets que jugen, un "paga".
Es juga per una vorera i el que "paga"
t'ha de agarrar algú. Els altres tenen
que pagar algun lloc. Si el que "paga"
t'agafa i no hi han tres pans des de
terra; pagues tu.

(Tots) QUIN COLOR ET TRIES ^{anys} (3-4-5-6)

Els xiquets li pregunten al que "paga"
Quin color et tries? L'altre respon:
(un color) roig, blau, verd etc. i
tots tenen que buscar això color i
tocar-lo. Si t'agarren abans de
tocar-lo; pagues tu
(joc educatiu)

anys
(3-4-5-6)

(Tots) A L'HORT DE MA TIA SABONERA

Juga una persona major amb els xiquets i esta dir:

A l'hort de ma tia sabonera es cria una fruita d'esta i aquella manera.

Ara dia alguna cosa sobre la fruita.

Eje.: Es cria baix terra o es cria en un ~~arbre~~ arbre o en planta.

Si ho acerte algú guanya. Si no es continua:

Eje. es rodona o es roja o es llarga o verda (segons la lo que Pages tria).

A així es segueix fins que algú ho acerte.

(joc educatiu)

(Tots) ANEM A L'HORT DE SANT AGUSTÍ

Els xiquets que juguen s'agafen un darrere del l'altre. El que dirigeix el joc, va davant i a l'últim se li anomena (Cabasseta de "detràs") i un fa de dimoni. Tots cantem aquesta cançó mentre rodem:

ANEM A L'HORT DE SANT AGUSTÍ

A VORE EL DIMONI, SI ESTÀ MORT O VIU.

Quan s'acaba la cançó, el que mana diu :- Cabasseta de "detràs", i la cabasseta contesta :- Què mame senyor cabàs?

Sr. Cabàs - Vés a vore el dimoni si està mort
o viu

(el dimoni està on els ulls tancats)

Cabasseta - Mort!

i el joc segueix.

Es torna a cantar la cançó i quan s'acaba

Sr. Cabàs - Cabasseta de "destràs"!

Cabasseta - Què mane senyor cabàs?

Sr. Cabàs - Vés a veure el dimoni si està mort o viu.

(El dimoni té un ull obert i l'altre tancat)

Cabasseta - Mig mort i mig viu!

el joc segueix com abans. Es torna a cantar la cançó rodant i quan s'acaba:

Sr. Cabàs - Cabasseta de "destràs"!

Cabasseta - Què mane senyor cabàs?

Sr. Cabàs - Vés a veure el dimoni si està mort o viu

(El dimoni té els ulls oberts)

Cabasseta - Més viu que una perdici!

i quan diu això, el dimoni →

s'alce i comença a correr darrera
ds altres.

El primer (el Senyor cabàs) té que
protegir a l'últim (la calabassa) i
quan el dimoni l'agarre s'acaba el
xoc.

(xiques) LA CORDA ^{ere xoc de xiques}
7-8-9-10-11-12-13-14
anys

Des xiquetes mamen la corda i ~~els~~
altres salten i canten ~~totes~~ cançons.

Segons quina cançó es cantava ~~des~~
xiquetes que saltaven feien diferents
coses.

(xiques) LA BARCA 3-4-5-6 anys

Xoc de corda però no es menava ~~salta~~
volant, sinó de esquerra a dreta a ras
de terra i els xiquets saltaven.

(Tots) RODA RODA SANT MIQUEL ^{anys} (4-5-6-7-8-9)

Joc de ratllana (roglé)

Els xiquets agarrats de la mà, fent "roglé" voltaven cantant esta cançó:

Roda roda Sant Miquel,
tots els àngels van al cel
carregats ^{amb} un bagul (baül)

que es gire que es gire

(Marta - Toni. nom d'un xiquet) de cul.

El xiquet que era anomenat es girava de cul i el roglé seguia rodant en ell de cul.

Es seguia cantant la cançó, i quan tots ja estaven de cul, es cantava:
~~a escorre l'oli de Sant Borge, a escorre~~
~~el vi de Sant Martí~~

cantava:

a escorre l'oli de Sant Gorgori,
 a escorre el vi de Sant Martí.
 Les ^{culades} ~~campanades~~ més fortes i a fugir.
 Els xiquets com estan de cul van
 pegan culadetes i al acabar la cançó
 fan tres culades més fortes
 una, dos i tres. †

(xiques) "ROGLE" (Rotllana) anys 9-10-11-12-13...

Solien jugar les xiques.

Es cantaven cançons i segons
 quina cançó es cantava es
 feia una cosa o un altra.

(xiques) BOTAR LA PILOTA
 Com el joc d'abans; segons la cançó
 es feien diferents coses.

(Tots) GRONXADOR (colúmpio)
 (Joc que es feia sobretot a la
 matança del bacó')

Els grans, nuaven una corda
 al sostre (teho) i els xiquets es
 gronsaven de un en un, i es cantava
 esta cançó:

Sant Gregori té un cofí,
 dins hi ha un caragol rostí,
 tots els peixos de la mar,
 anaven a mullar allí.

El més xurrutíngó,
 mullava el que més de tots,
 l'agarraven de la coeta,
 el portaven a Tortoseta,
 de Tortoseta al mercat.

Ta tara tut
 Ta tara tat
 Viva la festa
 que ja s'acabat.

I en acabar la cançó
 pujava un altre xiquet.

(tots) Jocs de estar a casa per
 a menuts:

Al joc de Sant Joan.

Serra, serra, serrador.

Dic o dic o danc.

Gallineta cega.

~~70~~ Taba - Taba - Rum

Les menudancies de la gallina

Conillets amagadets

(xics) HABRO

Es feien dos grups i es jugava normalment a la plaça per que era més ampla.

Un grup pagava i es posava al mig.

L'altre es posava damunt una vorera (acera) i tenia que eixir d'allí per arribar a l'altra part i tocar la paret. Si t'agarraven abans d'arribar, tu i tots els que agarraven tenien que quedar-se enganxats de la ~~par~~ mà en fila i tocant eixa paret. Si un del teu grup arribava a tocar la fila, et salvava i tots fugíem.

corrent a la teua vorera, procurant
que no l'agarraren.

Així seguia el joc fins que aga-
faven a tots.

Quan això passava es ~~canvia~~
canviava de part i "pagaven" els
que havien agafat.

(Xics) HARRO D'UNA

Es paregut a l'altre, però així no
més paga un.

Es jugava a carrers estrets
(carrer Major)

Es jugava com el d'abans però
quan el que pagava agarrava a uno,
este tenia que ~~pagar~~ ~~quedarse~~
a pagar ell.

Per a jugar es necessitava una paleta de fusta i un "doli" de fusta; rodò com un cilindre en dos puntes. Es feien dos grups.

Un tenia el "doli" i la paleta i tenia que fer alçar el "doli" pegant-li a la punta.

L'altre grup tenia que empomar-lo (~~af~~ caçar al vol) si ho aconseguia guanyava el joc i començava ell.

Si no ho aconseguia el que tirava el "doli" anava on havia caigut i feia alçar el "doli" amb la paleta i si podia al vol pegar-li una

paletada per fer-lo anar més lleuny.

Després es deia: Quantes paletades hi han? i el que li pegava al "doli" deia un nombre (20 - 100 - 200...) i després es ~~metia~~ mesuraven les pales que cabien i si passaven de les dites els punts eren per a l'altre equip i si no per a ells.

Quan ~~es feia~~ se començava el que tirava deia: Doli!

Els del altre equip contestava: Doli!
i podia tirar.

Si el altre equip deia: Güela! no podia tirar perquè o no estaven preparats o passava algú (alguna "aguelta")

(Tots) Pot - Pot (^{anys} 7-8-9-10-11-)

En un pot es posaven pedretes dins, després es xafava la boca per a que no caiguessen.

El joc era així: Un pagava i els altres llançaven el pot ben lluny (si podia ser per un carreró avall per que era més difícil d'anar a buscar-lo)

El que pagava tenia que buscar el pot i tornar al lloc. Mentre tant els altres s'amagaven. El que pagava a mesura que veia algú, deia el seu nom i este tenia que sortir i així anava darrera l'altre fins que estaven tots, però si entretant un dels amagats podia eixir sense

que el veïerren i podia tocar el pot i dir "salvo", tots quedaven salvats i tornava pagar el mateix. Si el que pagava deia a tots els jugadors sense que ningú salvava, es tornava a començar i pagava el primer que havia trobat.

(xics) TABA (11-12-13-14 anys)
 La taba es un os que es troba al "garro" dels animals (normalment jugaven amb la de corder). Es tirava la taba i segons com caia podia ser Rey, corretja, panxa plena o panxa buida).

Al finalitzar el joc. El rei manava al de la corretja, panxa plena es

salvava del castig i panxa buida
el rebia.

Eje.: El rei podia dir: 3-4-5 etc.
corretjades i el que tenia la corretja
ho tenia que fer. Panxa buida
havia de parar la ma per^a rebre
i si agafava la corretja es salvava.
Si el rei li tenia algo de ràbia
deia moltes corretjades i molt de pressa
així el que pagava no la podia
agafar. Però podia passar
al contrari i el rei podia dir: les
corretjades a pas de pusa i
així el que pagava, agafava la
corretja molt pronte.

(xics) FABA (12-13-14-15-16)^{anys}

Es feien dos grups. El que pagava:
 Uno a la paret dret i els altres amb
 els llocs doblegats, posant el cap a
 la "escamorra" de l'altre i un darrere
 del l'altre tenien que estar així
 mentre els altres saltaven damunt
 d'ells. Si els de baix aguantaven
 i els de dalt caien o tocaven a terra,
 canvien el joc i pagaven els altres.
 Però si no passava això i els de
 baix s'escagassaven. Tornaven
 a pagar.

FABA LLARGA

Este joc es igual per a tots:
 Un es posa amb el lloc doblegat

(com el petro del gimnàs) i els demés
van saltant; tal com salten, el
primer es posa i qual que el
que està doblegat i el segon saltà
a l'un i a l'altre i es doblega a
continuació. Així ho van fent tots
i quan ja ha saltat l'últim, el
primer que estava doblegat s'alça i
segueix saltant, i l'altre i l'altre...
i així es va saltant i recorrent
el carrer (una forma de fer gimnàs)

(XICS) A LA UNA ANDA LA MULA ^{any} (11-12-13-14-15)

En este joc el que pagava doble
gava el lleu i els altres anaven
saltant-lo i fen el que feia el primer que
es el que deia el joc:

A la una anda la mula.

A las dos tira la cor.

A las tres vuelta al revers.

A las cuatro, brinco y salto.

A las cinco los cordones de S Francisco.

A las seis andareis.

A las siete ~~me~~ deixo mi capuchete.

A las ocho lo recojo.

A las nueve saca la bota y bebe.

A las diez otra vez.

A las once campanillas de bronce i

A les doce "Caballitos a la plaza"

~~Quan~~

Quan s'arribava al 12 uns
~~tot~~ feien de cavall i els altres
de ginets.

El que pagava havia de
agarrar a un ~~cab~~ cavall i fer
caure al ginet.

Si no aconseguia, el ginet
pagava i es tornava a
començar.

Dots estos jocs els jugaven després de la guerra civil en els anys 40-50-60 els apreníem dels pares i de vore^t com els majors jugaven al carrer.

Abans com no hi havia tele ni la gent eixia dels pobles, els jocs es passaven de generació en generació

A ~~aquests~~ jocs ja jugaven els nostres pares, avis, besavis...

Quasi tots els jocs de menys de 4 anys i alguns de 5-6-7-8-9-10 es jugaven a casa amb els pares tios, cosins etc etc i els jocs dels grans tots al carrer.

També es jugava a:

MORICOS

REBENA - SAPO

JOC - CALENT

KIT

ES PARDENYETA

XURRO VA

CORRETGETA

CAGALLO NO

TRES NAVIOS

NAVALLETA (Navaixeta)

i molts més

8.5. Annex 4:

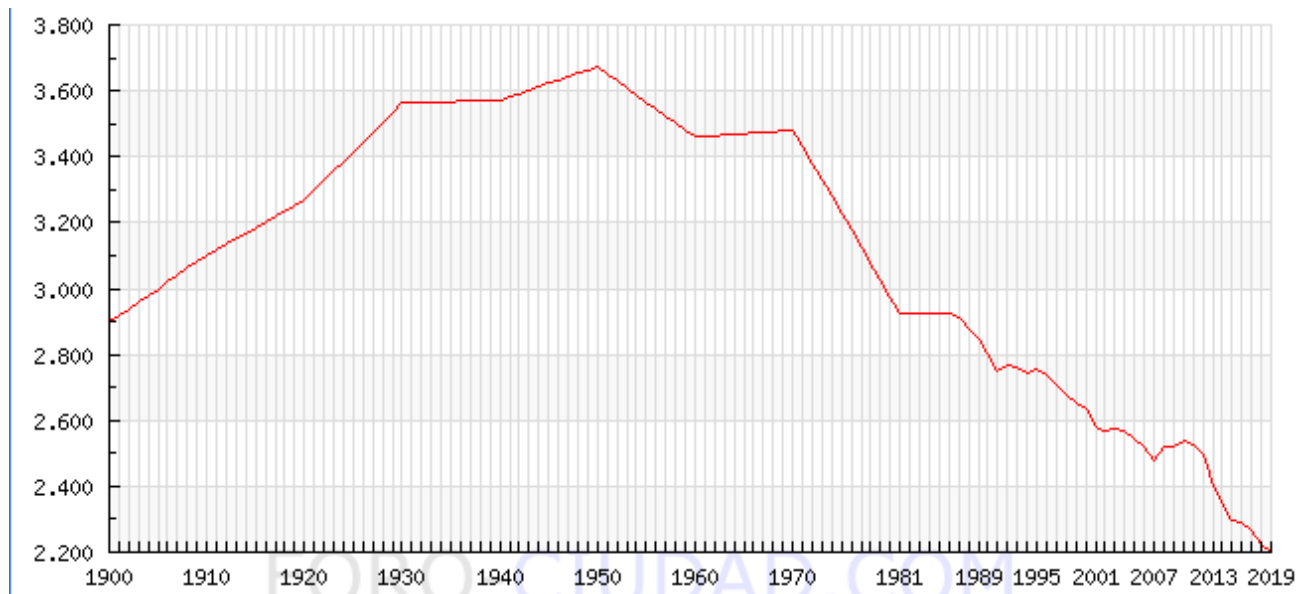

Figura 1: *gràfica despoblament de Vilafranca*

8.6. Annex 5:

VILAFRANCA DEL CID (Castellón) España

Estación veraniega, temperatura pirenaica, a 1.200 metros sobre el nivel del mar, aires puros y perfumados por las plantas aromáticas y silvestres. Cura de aires y de reposo y aguas minero-medicinales muy recomendadas. Vestigios históricos y multitud de puntos pintorescos y amenos donde realizar excursiones deliciosas, interesantes y arriesgadas; grandes pinares y abundante caza. Servicio diario de automóviles a las estaciones férreas más próximas, Castellón y Alcalá de Chivert. Estación telegráfica y telefónica.

FÁBRICA de TOQUILLAS y CHALES de LANA
Alvaro Monfort
 Fábrica de Hilados y Molino Harinero

FÁBRICA DE HILADOS Y TEJIDOS DE LANA
JOSÉ VICENTE MONFORT
 ESPECIALIDAD EN FAJAS Y MANTAS

Serrería Mecánica
ROGELIO TENA
 envases para la exportación de frutas y maderas para construcciones

Serrería Mecánica de JAIME ARTOLA
 cajas para envases, vigas y viguetas para construcciones y maderas especiales.

ACREDITADA FÁBRICA DE MEDIAS Y CALCETINES
Celestino Aznar
 SERRERÍA MECÁNICA, envases de todas clases, especialmente para naranja

Antigua Fábrica de FAJAS DE LANA Y ESTAMBORE
Vicente Escuder Querol
 TINTOFERÍA y Aprestos

MOLINO HARINERO
EMILIO CENTELLES
 ALMACÉN DE HARINAS Y CEREALES

ABRIGOS DE LANA Y GÉNEROS DE PUNTO
Antonio Fortanet
 Original en chalecos Tenatrot y cuellos Pirineos: nuevos modelos para cada temporada.

PIEDRA LEVANTINA LEGÍTIMA de CANTERA para afilar con aceite y agua TODA CLASE DE HERRAMIENTAS.
TÁRSILO GARCÍA

Manuel Centelles
 Fabricante de géneros de punto

Aurelio Tena FABRICANTE de fajas de lana
 EN NEGRO Y COLORES

FÁBRICA DE TEJIDOS
JUAN ANTONIO GIL
 Extenso muestrario en VICHYS CURADOS.

IMPORTANTE FÁBRICA de MEDIAS Y CALCETINES de SEDA
JULIO MONFORT
 Colorido muy sólido e intenso

FELIPE COLOM
 FÁBRICA de GÉNEROS de PUNTO y TOQUILLAS

HIJAS DE LLOPIS
 FÁBRICA DE GÉNEROS DE PUNTO MEDIAS Y CALCETINES

SERRERÍA MECÁNICA
Antonio Tena Tena

TALLER DE EBANISTERÍA y CARPINTERÍA PERFECCIÓN Y ELEGANCIA
Joaquín Fabregat

Fonda bien montada y excelente servicio
Cesáreo Prades
 AUTO PARTICULAR

FONDA ESPACIOSA
Amadeo Ripollés
 PARADA del AUTO CORREO

ANTIGUA FONDA
VIUDA DE DAMIÁN VICENTE
 EXPORTACIÓN DE GANADOS

Exportador de carne seca y especialmente JAMONES
ENRIQUE GARGALLO

AGREDITADOS COMERCIANTES EN GANADO MULAR Y CABALEAR
 Manuel y Emilio Monfort.
 Amadeo Monfort.
 Julio Monfort.
 Felipe y Joaquín Vicente.
 Enrique Centelles.
 Felipe Tena.
 Federico Prades.
 Gilberto Monfort.

MP. S. MERCÉ. - CASTELLÓN.

La iniciativa y el espíritu empresarial de los vilafranquinos de los años treinta se ponen de manifiesto en este cartel de propaganda turístico-comercial. Archivo J. MONFERRER.

Figura 2: Fullet publicitari empreses vilafranquines anys 30.

8.7. Annex 6:

VILAFRANCA EN CIFRAS	
—	Habitantes: 3.523
—	Altitud: 1.100 metros
—	Masías habitadas: 72 (Habitantes: 281)
—	Censo laboral: 932 trabajadores
—	Industria: 696
—	Servicios: 45
—	Agricultura: 191
—	Comercios: 38
—	Talleres mecánicos: 4
—	Carpinterías: 6
—	Cerrajerías: 2
—	Guarnicionerías: 1
—	Gaseosas y sifones (fábricas): 2
TENTIL.	
—	4 fábricas. Trabajadores: 645
MADERA.	
—	3 fábricas. Trabajadores: 51
PARQUE DE VEHICULOS.	
—	Turismos: 296
—	Omnibus: 20
—	Camiones: 43
—	Furgonetas: 35
—	Motocarros: 6
—	Motocicletas: 112
—	Total: 512 unidades
AGRICULTURA.	
—	Extensión término: 93'735 kms. cuadrados.
—	Propietarios agrícolas: 321.
—	Cultivos: Pastos (3.691 Has.), Pinar (1.369 Has.) Encinas (1.003 Has.), Esparceta (876 Has.), Al- falfa, (650 Has.), Trigo (420 Has.), Cebada, Avena, Maíz, Patatas, Hortalizas, Praderas natu- rales, y 146 Has. de terreno improductivo.
GANADERIA	
—	Conejos: 1.614
—	Cerda: 1.545
—	Lanar: 3.612
—	Gallinas: 1.225
—	Cabrio: 168
—	Mular: 153
—	Vacuno: 10
—	Asnal: 32
—	Caballar, 14
—	Granjas porcinas: 15
—	Granjas vacunos: 2
ENSEÑANZA.	
—	Censo escolar: 432 alumnos.
—	Aulas: 15, cada una de ellas atendida por un maestro.
—	Párvulos: 209
HOSTELERIA.	
—	Bares: 7
—	Restaurantes: 3
—	Fondas: 2
—	Capacidad de alojamiento: 55 plazas.
—	Veraneantes: 500
CENTROS DE RECREO.	
—	Cines: 1
—	Discotecas: 2
—	Se cuenta además con plaza de toros y campo de fútbol.
AYUNTAMIENTO.	
—	Presupuesto ordinario: 5.800.000 ptas.
—	Presupuesto extraordinario: 5.803.815 ptas. (Para la construcción de un centro sanitario)
—	Licencias de obras (Desde el 1-1-74): 131 (Presupuesto global: 19.876.000 ptas.)

Figura 3: xifres de Vilafranca en 1975

8.8. Annex 7

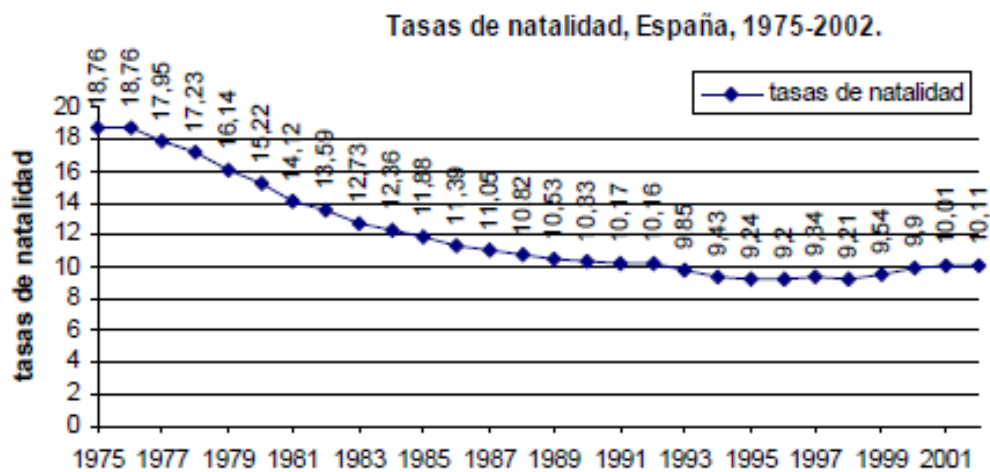
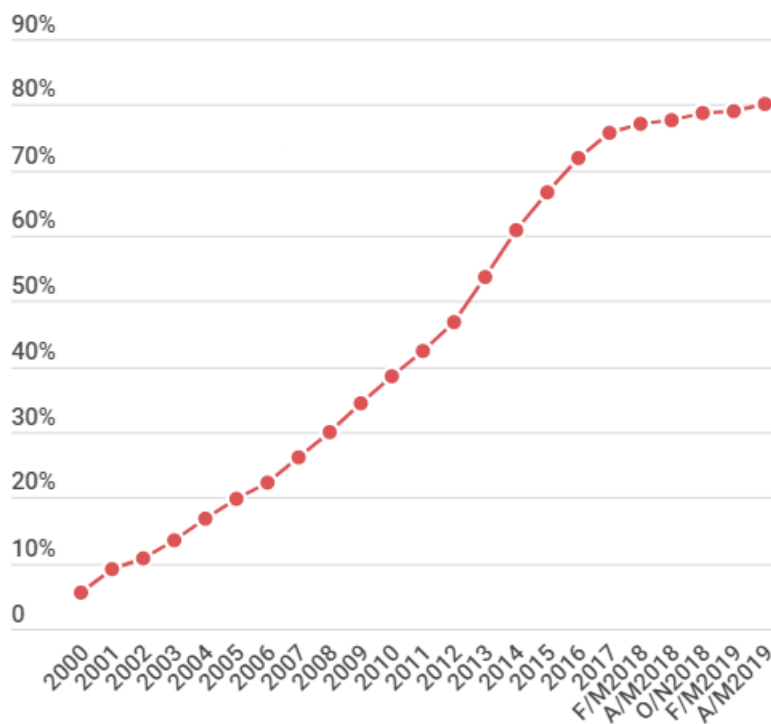

Figura 4: Taxa de la natalitat en Espanya entre 1975 i 2002

8.9. Annex 8:

Fuente: Estudio General de Medios (AIMC)

Figura 5: Ús d'Internet des del 2000 fins al 2019

8.10. Annex 9: Gràfiques dels resultats del qüestionari:

Gènere

160 respuestas

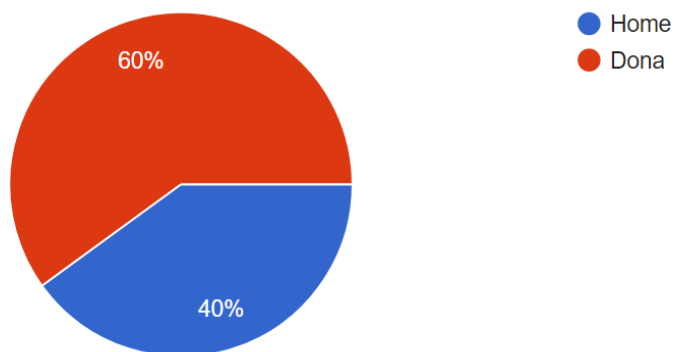

Figura 6: mostres per gènere

Jugàveu xiquetes i xiquets junts?

160 respuestas

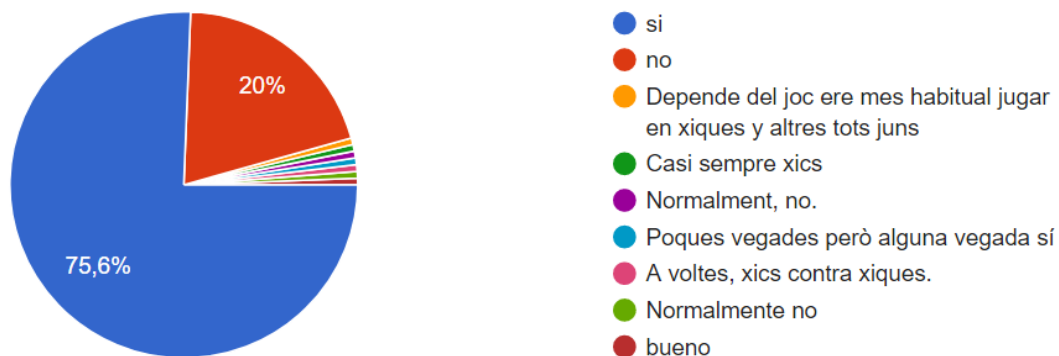

Figura 7: resposta del qüestionari: participants dels joc en funció del gènere

Jugàveu xiquets de diferents edats?

160 respuestas

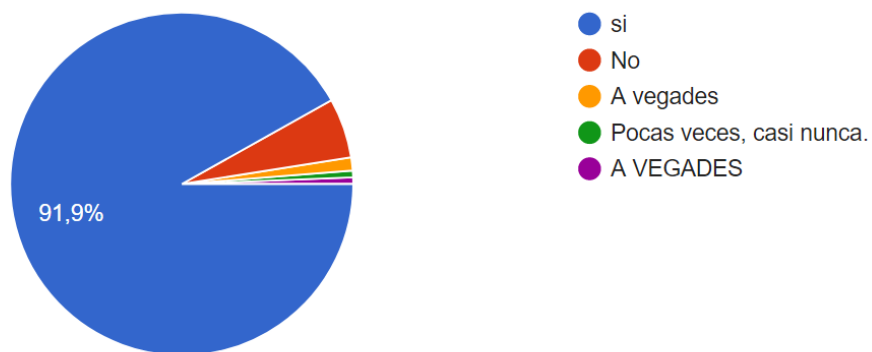

Figura 8: resposta questionari: edats dels participants als jocs

1a generació

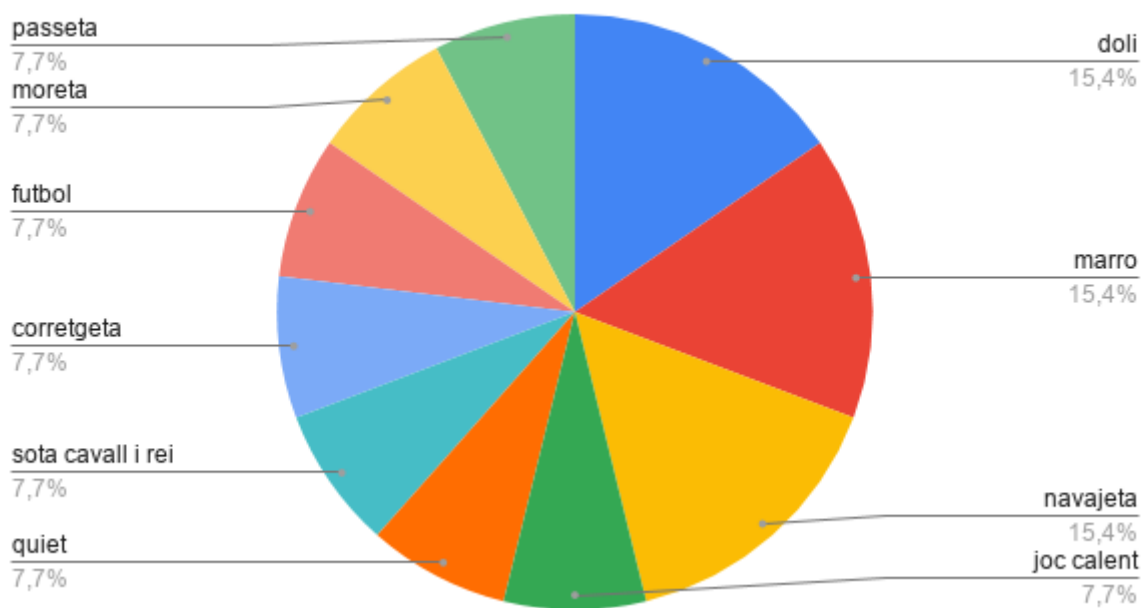

Figura 9: jocs jugats per la 1 generació

2a generació

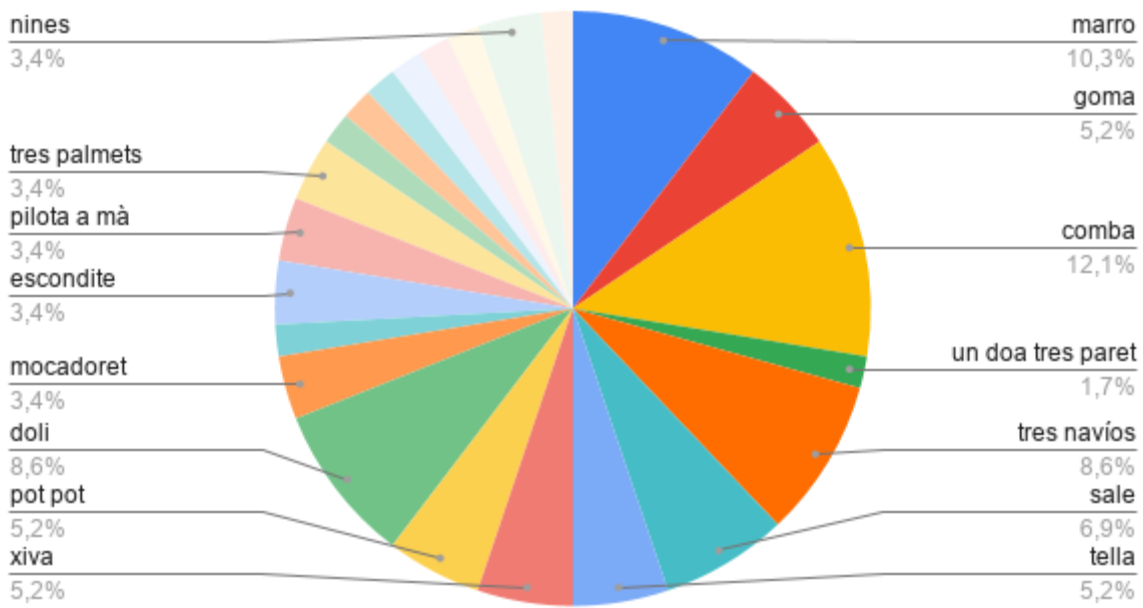

Figura 10: jocs jugats per la 2 generació

3a generació

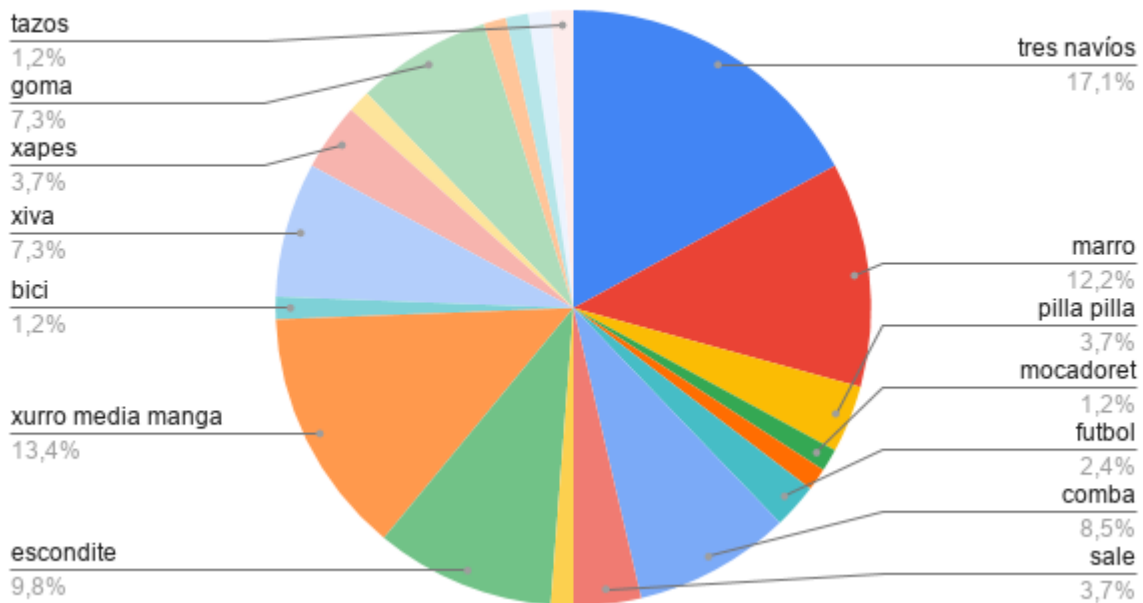

Figura 11: jocs jugats per la 3 generació

4a generació

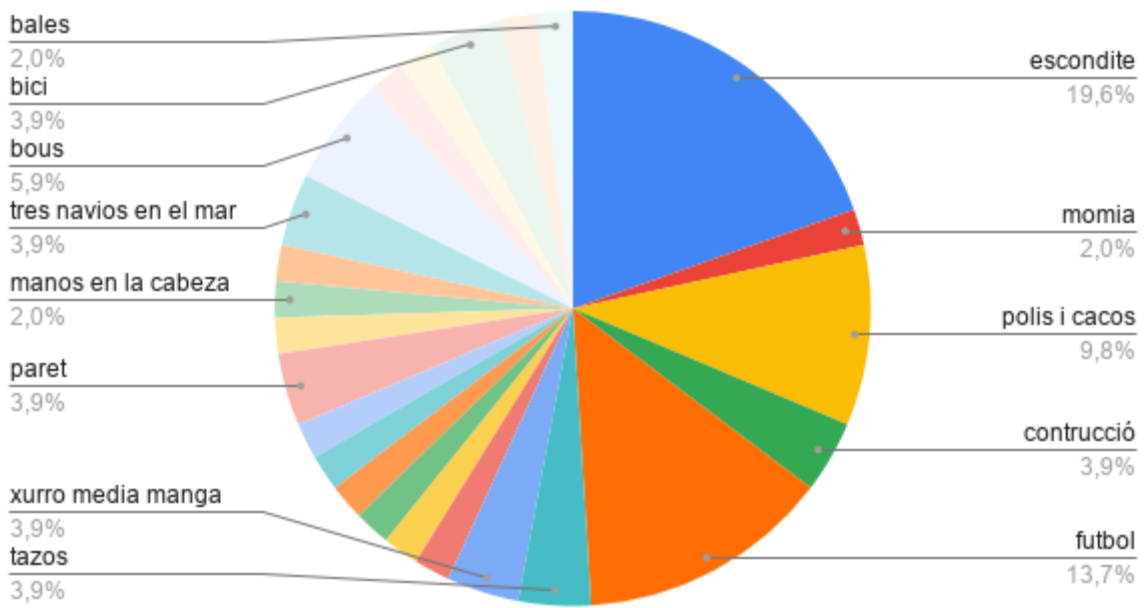

Figura 12: jocs jugats per la 4a generació

5a generació

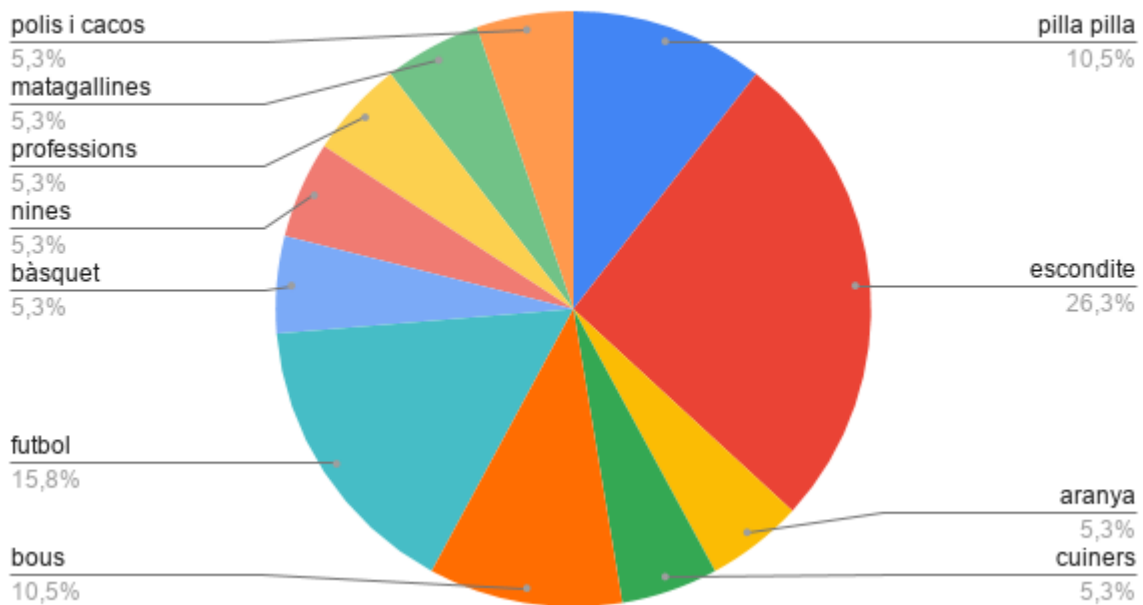

Figura 12: jocs jugats per la 5a generació